

Vapaa ajattelija

6
2003
2,5€

Jumalaton kulttuurilehti

*Totuus,
moraali ja
relativismi*

*Omatunnon
vapaus*

Evoluutiopsykologia

59. vuosikerta

Julkaisija

Vapaa-ajattelijain liitto ry

Vastaava toimittaja

Erkki Hartikainen
Käsityöläisentie 17 A 1, 00750 Helsinki
Puhelin 040-565 1271
Sähköposti etkirja@dlc.fi

Päätoimittaja

Janne Vainio (GSM 050-365 6808)

Seuraavaan lehteen tarkoitettu aineisto lähetetään toimitukselle 15.2.2004 mennessä mieluiten sähköpostina (liitteet .rtf tai tekstimuodossa) tai levykkeellä

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Vapaa-ajattelijain liitto / Toimisto
Neljäs linja 1, 00530 Helsinki
Puhelin / fax (09) 715 601
val@vapaa-ajattelijat.fi

Ilmoitushinnat

Koko sivu 235 €
Puoli sivua 135 €
1/8 sivua 50 €
Lisävärit sopimuksen mukaan

Tilaushinta

22 €/vuosi
Kuusi numeroa vuodessa

Painos 1 800 kpl
Painopaikka Meripaino Oy

ISSN 0355-8703

Vapaa Ajattelijaja on Kulttuuri-,
mielipide- ja tiedelehtien liitto
Kultti ry:n jäsen.

Kirjoitukset eivät välttämättä edusta lehden toimituksen ja julkaisijan näkemystä.

Sisältö 6/2003

Pääkirjoitus	3
<i>Janne Vainio</i>	
Koulujen uskonnonvapaus	5
<i>Jouni Luukkainen</i>	
Ryssävihalla Brysseliin	8
<i>Pentti Niskanen</i>	
Vetoomus EU:n perustuslaista	8
<i>Kristinusko ja ihmisoikeudet ristiriidassa</i>	
Ajattelun esteet	10
<i>Ali Heikkilä</i>	
Totuus	12
<i>Erkki Hartikainen</i>	
Bush ja moraalinen relativismi	16
<i>Norene Kelly</i>	
Moraali	19
<i>Erkki Hartikainen</i>	
Wstermarck-efekti ja moraal	23
<i>Osmo Tammisalo, Janne Vainio</i>	
Darwin ja uusdarwinismi	26
<i>Risto Koivula</i>	
Uutisia, keskustelua jne.	28

Kansikuvassa ihmisen sukuinen laumani-säkäs, jolla on inhimillisiä taipumuksia harvainvaltaan, mutta ei taipumusta perustella sitä virheuskomuksilla.

Linjakeskustelua

en vuoksi päässeet valtalehdistöönkin vähemmän mairittelevissa merkeissä. En nyt puutu niihin asioihin, joista on tapeltu äännekkäimmin – vaan sen sijaan kiinnitän huomion tiettyyn taustalla käytyyn linjakeskusteluun.

Keskustelua on käyty siitä, mitä aatteita meidän tulisi julkisesti sanoa edustavamme. Tulisiko meidän sanoa olevamme ensi sijassa ateisteja, humanisteja vai vapaa-ajatteli-joita? Onko jokin näistä käsitteistä jo aikansa elänyt, tai onko jokin niistä kenties liian ahdasrajainen, jotta sen käyttö olisi uskottavaa laajan yleisön silmissä?

Yhtäältä on väitetty, että ateismin käsite on liian rajaava. Olisi mielenkiintoista tietää tämän väitteen perusteet. Voi olla totta, että suuri joukko ihmisiä vierastaa samastumista ateismiin – mutta jos he määritelmän mukaan ovat ateisteja (eli jos heiltä puuttuu jumalausko), silloin kyse ei ole ateismi-käsitteen ahtaudesta vaan jostakin aivan muusta. Kyse saattaa olla esimerkiksi siitä, että jotkut ihmiset eivät ateistisesta näkemyksestään huolimatta halua julkisuudessa leimautua ateisteiksi.

Toisaalta on väitetty, että kaikki muut nimikkeet *paitsi* ateismi ovat ”vanhentuneita” – ja että esimerkiksi vapaa-ajattelun käsite itsessään (humanismin käsitteestä puhumattakaan) olisi sellaista roinaa, jolla on aikanaan ollut tarkoituksensa mutta jota ei enää nykypäivänä tarvita. Tällainen väite perustuu siihen oletukseen, että ”vapaa-ajattelun” ja ”humanismin” käsitteet olisivat aatehistoriallisesti olleet lähinnä peitenimikkeitä, joilla on haluttu kiertää vaarallisena pidetty ateismin leima.

Ymmärrän tämän logiikan, mutta en silti allekirjoita sitä loppuun saakka. Henkilö-

kohtaisesti kutsun itseäni ateistiksi paljon mieluummin kuin humanistiksi tai vapaa-ajattelijaksi. Kuitenkaan en ymmärrä, mitä radikaalia ateismissä sinällään on. Jumalattomasta näkökulmasta on mahdollista päätyä vaikka minkälaiseen dogmaattiseen, totalitaariseen ja jopa uskonnolliseen itsepetokseen; jumalan olemassaolo tai olemattomuus ei loppujen lopuksi ole niin kovin suuri kysymys, jos ajatellaan ihmisen suhdetta elämään ja maailmaan.

Jumalan olemassaolo on kysymyksenä merkittävä kristitylle tai muslimille – ja usein myös sellaiselle ex-uskovaiselle, joka vastikään on kokenut jumalattomuuden elämänsä suurimpana valaistuksena. **Jean-Paul Sartren** eksistentialismi on esimerkki sellaisesta puolikristillisestä ateismista, jossa jumalan poissaolosta rakennetaan kokonainen elämänkatsomus. Vapaa-ajattelijoiden valtavirralla koko jumalan käsite on kuitenkin luultavasti lähinnä yhdenmukainen.

Varhaiset vapaa-ajattelijat saattoivatkin olettaa jumalan jonkinlaisena alkusyynä, joka on pantu viralta (deismi) tai luonnon kokonaisuutena (panteismi). Osittain kyse saattoi olla myös puolustautumisesta kirkollisten piirien taholta tulevaa vainoamishuonetta vastaan – mutta osittain kyse oli myös filosofisesta käsityksestä, jonka mukaan todellisuuden rationaalinen ymmärtäminen edellyttää ensimmäisen syyn olettamista. Nykyisin käsitetään paljon selvemmin, etteivät tällaiset käsitteet selitä mitään.

En silti näe vapaa-ajattelun käsitettä pelkästään apologiana, jonka taakse ateismi piilotetaan. Mielestäni vapaa-ajattelulla on edelleen painoarvoa myös ateismin käsitteestä riippumatta – sillä vaikka jokainen vapaa-ajattelijalla päätyisikin nykymaailmassa ateismiin, niin jokainen ateisti ei suinkaan ole vapaa-ajattelijaa.

Oleellista vapaa-ajattelussa on mielestäni se, että puolustamme järkipäisen eettisen ajattelun mahdollisuutta. *Etiikan autonomisuus* merkitsee sitä, että hyvä ja paha sekä

oikea ja väärä perustellaan jollakin muulla tavoin kuin vetoamalla kulloistenkin uskomuksien mukaiseen todellisuuskäsitykseen. Eettiset ratkaisut eivät voi perustua myöskään tieteeseen, sillä tosiasiatiedosta ei voi suoraan päätellä arvoja.

Toisaalta puolustamme rationaalista tiedonhankintaa. Intuutiolla ja tunteilla voi olla osansa elämässä, mutta ne eivät ole tietoa. Myöskään pitkä elämäkokemus ei sinällään ole tietoa – vaan vasta kokemuksesta tehdyt rationaaliset johtopäätökset voivat olla sitä.

Puheenjohtajaehdokas **Eino Huotari** oli sinällään aivan oikeassa lausueessaan viime liittokokouksessa, että ateistien asian ajaminen on eri asia kuin uskonottomien. Kysymys kuuluu, kumpi näistä käsitteistä on poissulkevampi. Huotarın näkemyksen mukaan ateismi on identiteettinä vieras monille sellaisillekin ihmisille, joiden katso- muksesta puuttuu jumala. Kaikki uskonto- kuntiin kuulumattomat eivät välttämättä ajattele koko asiaa, vaan vain pieni joukko mieltää itsensä tietoisesti ateisteiksi. Sen vuoksi ateismin käsitteestä ei aivan vielä ole kaikkien uskonottomien yhteiseksi nimit- täjäksi eikä uskonottomien etujärjestö voi sitoutua yksinomaan siihen.

Nykyisen liiton puheenjohtaja **Erkki Har- tikaisen** mielestä taas keskeisenä tehtä- vänämme on tehdä valistustyötä ateismia koskevien yleisten harhaluulojen poistami- seksi, jotta yhä useampi asiasta tietämätön ymmärtäisi olleensa koko ajan ateisti. Jos ateismi ymmärretään jumalausekon poissa- olona, niin silloin kaikki jumalattomat ovat ateisteja – ja tämä jumalattomien joukko on tosiasias- sa paljon laajempi kuin uskonnot- tomien ihmisten joukko.

Liiton säännöissä mainitaan erikseen sanat ateismi ja uskonottomuus ja todetaan liiton edistävän molempia. Periaatteessa voimme siis puolustaa ateismia silloinkin, kun se ei ole uskonnotonta. 80-luvulla liitto julkaisi suomeksi kaksi buddhalaisten kirjoittamaa jumalanpilkkapamflettia, joissa tuotiin esille buddhalaisten oppien ateisti- suus. Jumalan poissaolo jostakin tietystä us- konnosta on sinällään kannatettavaa, koska jumalan oletuksesta voi seurata sellaisia erityisen haitallisia asioita, joita ei mistä ta- hansa taikauskosta voi seurata.

Aatteellinen suvaitsevuus on mielestäni järkevää syytä, mikseivät humanistit, ateistit ja vapaa-ajattelijat voisi edelleenkin toimia saman katon alla, kuten liiton kult- tuuriohjelmassa määritellään. Se, mikä mie- lestäni kuitenkin on epäoikeudenmukaista ja syrjivää, on että toisinaan ”suvaitsevuut- ta” vaaditaan yksipuolisesti vain näiden katsomusryhmien edustajilta, mutta ei esi- merkiksi kristityiltä ja muslimeilta, joiden ”suvaitsemista” meiltä vaaditaan.

Olen puolustanut ateismi-käsitteen käyt- töä aatteellisen suvaitsevuuden nimissä, koska se tosiasias- sa yhdistää huomattavas- ta useampia ihmisiä kuin esimerkiksi huma- nismi, materialismi tai naturalismi. Toisaal- ta ateismi yksinään on varsin ’köyhä’ käsite eikä kerro muusta kuin jumalattomuudesta – ja sen vuoksi sellaisilla käsitteillä kuten hu- manismi ja vapaa-ajattelu on edelleenkin paikkansa (vaikka sanoisin itse ennemmin olevani posthumanisti kuin humanisti).

Väljänä yleiskäsitteenä ateismi yhdistää laajaa kirjoa mitä moninaisimpia jumalat- tomuuksia. Agnostikotkin ovat ateisteja, joll- ei tiedon puuttuminen heidän mielestään anna perustetta jumalaan uskomiselle (to- sin hyvinkin monet teologit ja kristilliset fi- losofit perustelevat uskoa juuri tällä tiedon poissaololla). Ateisteja ovat myös kaikki ne pakanauskovaiset, joilla ei ole jumalaa. Us- konnottomuus puolestaan tarkoittaisi tiu- kasti tulkiten sitä, että ihmiseltä puuttuu kaikki muukin yliluonnollisuususko.

Vaikka jälkimmäinen onkin varmasti useimpien vapaa-ajattelijoiden ihanne, sitä on käytännössä hyvin vaikea toteuttaa. Vain hyvin harvalla – jos kelläkään – on täysin ra- tionaalinen elämäkatsomus. Ihmiskunta on niin kauan osoittanut taipumusta mitä mie- likuvituksellisimpiin uskomuksiin, että nii- den puuttuminen olisi jo nietzscheläisessä mielessä yli-inhimillistä ja edellyttäisi ky- kyä murtautua lukemattomien vallitsevan kulttuurin muovaamien sovinnaiskäsitys- ten lävitse. Arkipäivän taikausko on mitä monimuotoisinta; tosin uskonnoksi siitä ei aina ole, sillä uskonnoillahan tarkoitetaan niitä oppijärjestelmiä, joissa taikauskoa ar- votetaan positiivisesti. Siinä onkin eroavuus esim. sekulaarihanumanistin ja buddhalaisen, shamanistin tai wiccan välillä.

On vaikea nähdä, millä perusteella ateis-
mi käsitteenä leimaisi johonkin tiettyyn
ajattelutapaan voimakkaammin kuin huma-
nismi tai vapaa-ajattelu. Ateismin käsitettä
on helppo käyttää, koska se kertoo vain, mit-
kä uskomukset minulta puuttuvat, mutta ei
määrittele ennalta, mitä minä ajattelen.

Janne Vainio

Koulun uskonnollisista tilaisuuksista vapautuminen

Vuoden 2000 perustuslakiin sisältyvä
vuoden 1995 perusoikeusuudistus pyr-
rittiin ottamaan huomioon 1.8.2003 voi-
maan tullessa uudessa uskonnonvapaus-
laissa (453/2003) sekä siihen liittyvissä la-
eissa perusopetus- ja lukiolakien uskonnon
ja elämäntiedon opetusta koskevien
pykälien muutoksista (454-455/2003).
Suoraan perustuslain soveltamisen varaan
jäi kuitenkin koulun uskonnollisista tilai-
suuksista omantunnonsyistä vapautumi-
nen. Tästä on Opetushallitus antanut ohjeen-
sa. Tarkastelen näitä ohjeita uskonnonvapa-
uslainsäädännön valmistelun yhteydessä
esitettyjen kantojen perustalta. Vuoden 1995
perusoikeusuudistuksen yhteydessä käy-
tyyn keskusteluun en itse ole perehtynyt.
Lait muuten löytää verkosta osoitteesta
www.finlex.fi ja eduskunnan asiakirjat
osoitteesta www.eduskunta.fi.

Opetushallitus antoi 6.6.2003 tiedotteet ja
muistiot "Perusopetuslain/Lukiolain muu-
toksen vaikutukset uskonnon ja elämäntie-

Kirjoittaja, **Pääkaupunkiseudun vapaa-ajat-
telijat ry:n** puheenjohtaja **Jouni Luukkai-
nen** kanteli viime syyskuussa eduskunnan oi-
keusasiamiehelle siitä tavasta, jolla Helsingin
ja Espoon kaupungit ovat kouluissaan toteut-
taneet uuden uskonnonvapauslainsäädännön
ja perustuslain vaatimat muutokset. Tämä kir-
joitus sisältyi liitteenä Luukkaisen kanteluihin.
Kaupungit eivät kanteluihin antamissaan sel-
vityksissä puuttuneet tähän tutkielmaan. Kan-
telut ratkaistaan ehkä maaliskuussa. ■

Jouni Luukkainen

***Perustuslain ja eduskunnan
kannanottojen tähden peruskoulun
ja lukion uskonnollisista
tilaisuuksista pitäisi voida vapautua
omantunnonsyistä pelkällä oppilaan
huoltajan tai opiskelijan
ilmoituksella. Opetushallitus on
kuitenkin antanut asiasta ohjeet,
jotka merkitsevät rajoituksia tähän.***

somustiedon opetukseen sekä koulun/luki-
on toimintaan". Nämä löytyvät osoitteesta
www.oph.fi.

Näiden 5. kohta käsittelee peruskoulun/
lukion uskonnollisia tilaisuuksia. Kuten niis-
sä kerrotaan, perustuslain 11. pykälän 2.
momentin mukaan ketään ei voida velvoit-
taa osallistumaan omantuntonsa vastaisesti
uskonnon harjoittamiseen. Siksipä ohjeen
mukaan tämän perusteella perusopetuksen
oppilasta/lukion opiskelijaa ei voida velvoit-
taa osallistumaan jumalanpalvelukseen, us-
konnolliseen päivänavaukseen tai muuhun
uskonnolliseen tilaisuuteen. Edelleen ohjeen
mukaan ilmoituksen tähän uskonnon har-
joittamiseen osallistumattomuudesta tekee
oppilaan osalta oppilaan huoltaja ja opiske-
lijän osalta opiskelija itse.

Muistioissa lukee: *Perustuslain 11. pykälän
2. momentin tarkoituksena on ensisijassa suoja-
ta henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta.
Vapautuksen perusteina ovat yksinomaan oman-
tunnon syyt. Lähtökohtana voidaan pitää, ettei*

oman uskonnollisen yhdyskuntansa tilaisuudesta voi vapautua. Huoltajan/Opiskelijan esittämistä perustellusta syyistä oppilas/hänet vapautetaan uskonnon harjoittamisesta. On syytä kysyä: Kuinka niin "lähtökohtana voidaan pitää"?

Ei sellaisesta puhuttu mitään uskonnonvapauslain ja siihen liittyvien koululakien valmistelussa (Uskonnonvapauskomitean väli- ja loppumietinnöt, kummastakin annetut lausunnot, hallituksen esitys eduskunnalle, eduskunnan valiokuntien lausunnot ja mietintö, valiokuntien käyttämien asiantuntijoiden kirjalliset lausunnot, eduskunnan täysistuntojen keskustelut). Missään valmistelun vaiheessa ei myöskään esitetty seikkaa, että perustuslain 11. pykälän 2. momentin tarkoituksena olisi ensisijassa suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta. Seikan huomioonottamista kun kaiketi ajateltiin itsestäänselvyytensä, jolloin se ei korostamista kaivannut.

O maltakin uskonnolta voi suojautua

Mutta sensijaan kriittistä oman (uskonnollisen yhdyskunnan) uskonnon harjoittamiselta suojautumista korostettiin. Niinpä Uskonnonvapauskomitean mietinnössä (2001) uskonnonvapauslakiesityksen säätämisyjärjestystä käsittelevässä kohdassa lukee (sivu 52, palsta 2): *Toisaalta perusoikeusuudistuksen yhteydessä silloiseen hallitusmuotoon otettiin myös voimassa oleva perustuslain 11. pykälän 2. momenttiin sisältyvä säännös, jonka mukaan kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen (ns. negatiivinen uskonnonvapaus). Oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen on riippumaton siitä, kuuluuko henkilö johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan. Samassa kohdassa lukee myöhemmin (sivu 53, palsta 2): Niin sanottu negatiivinen uskonnonvapaus on esityksessä otettu huomioon siten, että uskonnonopetuksessa asianomaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva oppilasta tai opiskelijaa ei saa vastoin tahtoaan velvoittaa osallistumaan rukouksiin, hartauden harjoituksiin, jumalanpalveluksiin tai muihin vastaaviin uskonnon harjoittamismuotoihin.*

Tässä nyt puhuttiin uskonnonopetuksesta (kaiketikin uskonnon oppitunteihin rajoit-

tuen), mutta ei mietintö käsitellytkään mitenkään koulujumalanpalveluksia eikä uskonnollisia päivänavauksia, jotka eivät edes sisälly opetussuunnitelmiin. Toisaalta Uskonnonvapauskomitean esityksessä ei itse lakiteksteissä kuitenkaan ollut mitään mainintaa siitä, kuinka tämänkaltaisesta uskonnonharjoittamisesta sitten oikein vapaudutaan. Lakiesitysteksteihin vastaava vapauttamiskäytäntö pääsi vasta hallituksen esitykseen (HE 170/2002 vp) sisältyvissä koululakien a-pykälissä (perusopetuslain pykälässä 13a ja lukiolain pykälässä 9a) uskonnon harjoittamiseen osallistumisesta. Voi kuitenkin ajatella, että komitea olisi tarkoittanut lausua samaa uskonnollisten tilaisuuksien osalta.

Uskonnonvapauskomitean mietintöön liittyvässä eriävässä mielipiteessä **Martin Scheinin** palauttaa uskonnonopetusta tarkastellessaan mieliin saman: *Myös vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa korostettiin, että uskonnonvapauteen kuuluu oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen ja tämä oikeus on riippumaton siitä, kuuluuko yksilö johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan.*

Perustuslakivaliokunta poisti hallituksen esityksestä yllämainitut koululakien a-pykälät. Se toteaa mietinnössään (PeVM 10/2002 vp) eduskunnan täysistunnolle seuraavaa: *Sääntelyä on kuitenkin soveliaampaa luonnehtia menettelytapasääntelyksi, kuten sivistysvaliokunta on tehnyt, sillä perustuslaki ei tässä asiassa oikeastaan tarvitse täsmäntävää sääntelyä. Puhtaasti perustuslain näkökulmasta sääntely on poistettavissa.*

Valiokunta siis totesi, että on turha lakiin lisätä näitä pykäläitä, koska koululla on jo muutenkin tiedotusvelvollisuus. Sivistysvaliokunta oli jo aiemmin lausunnossaan (SiVL 14/2002 vp) perustuslakivaliokunnalle tehnyt ratkaisevan rajauksensa koululakien a-pykäliin pitäessään uskonnonharjoituksena vain uskonnollisia tilaisuuksia; lisäksi se esitti a-pykäliin perustuslain sanamuotoon viittaavan tarkennuksen "omantunnon syistä".

Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaisena. Mielestäni yllä selostamani historian valossa eduskunta ei poistaessaan näin hallituksen esityksestä a-pykälät kuitenkaan peruuttanut seuraavaa yllä lainaamaani Uskonnonvapauskomitean mietin-

nön lausumaa: *Oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen on riippumaton siitä, kuuluuko henkilö johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan.* Päinvastoin, perustuslakivaliokunta nimenomaan halusi antaa perustuslain selvän tekstin toimia sellaisenaan.

Näin ollen Opetushallituksen ohjeen oman uskonnollisen yhdyskunnan tilaisuudesta vapautumista koskeva lähtökohtainen rajoitus on mielestäni perustuslain ja eduskunnan tuoreiden kantojen vastainen.

Omatunnonvastaisuutta ei ole rajattu

On huomattava, että eduskunta ei myöskään rajannut omantunnonvastaisuuden käsitettä. Sivistysvaliokunnan lausuntoon sisältyy seuraava: *Valiokunta toteaa myös, että omantunnonvastaisuus on hyvin subjektiivinen käsite eikä sitä lainsäädännöllä voida edes tarkasti määritellä.* Valiokunta ei, kuten ei myöskään perustuslakivaliokunta, antanutkaan mitään omantunnonvastaisuuden tulkintaa eikä myöskään viitannut mihinkään mahdolliseen perustuslakiuudistuksen aikaiseen tulkintaan (jollaista ei kai olekaan).

Siksi myöskin Opetushallituksen ohjeen vaatimus ilmoitukseen tarvittavasta "perustellusta syystä" on mielestäni vastoin eduskunnan kantoja.

Mielestäni eduskunta ei myöskään esittänyt sellaista, mitä eräät muut tahot ovat esittäneet, että oman uskonnon hartauden harjoittamisesta ei ole pääsääntöisesti loogista omantunnon syihin vedoten kieltäytyä, koska kerran kyseisen uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyden on valinnut. Jäsenyydenhän harva koululainen on itse valinnut (alaikäisenä huoltajien suostumuksella), ja vasta 18 vuotta täyttäneellä on oikeus omalla päätöksellään jäsenyydestä luopua.

Opetushallituksen tiedotteen mukaan lukio-opiskelija ilmoittaa itse, jos hän ei omantunnon syistä osallistu uskonnollisiin tilaisuuksiin. Tämä vastaa koulutuslainsäädännön yleistä lähtökohtaa, jonka mukaan lukiossa opiskelija itse käyttää puhevaltaa opintojaan koskevissa asioissa. Kuitenkaan opiskelija ei siis ehkä vielä voi päättää uskonnollisesta asemastaan itse, vaan vain huoltajiensa suostumuksella. Olisi nurinku-

rista, jos häneltä silloin evättäisiin vapautus uskonnollisista tilaisuuksista hänen kirkon jäsenyytensä perusteella, hänen kuitenkin jatkaessaan omantuntonsa velvoittamana kieltäytymistään ilmoituksensa mukaisesti sen hylkäämisestä huolimatta, ja hänen tuolloin joutuessaan ehkäpä määrääkaisesti koulusta erotetuksi.

Toisaalta tässä tilanteessa ainakin opiskelijan halutessa erota kirkosta huoltajat joutuvat uuteen asemaan. Nimittäin uuden uskonnonvapauslain mukaan lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä, ja hallituksen esityksessä tämä perustellaan - eikä eduskunta tätä perustelua muuttanut - määrittämällä lapsen uskonnollisesta asemasta päättäminen lapsen huollon piiriin kuuluvaksi asiaksi. Määräaikainenkin koulusta erottaminen olisi vakava haitta opiskelun sujuvuudelle - saati määräaikaisesta pysyväksi muuttuva erottaminen - ja jos tämä on seurausta siitä, että huoltajat eivät anna suostumustaan nuoren kirkosta eroamiselle, on kyse kokonaisuuden kannalta aivan vastuuttomasta lapsen huollosta. Konkreettinen haitta nuorelle olisi niin suuri, että käsittääkseni hänellä olisi mahdollisuus käydä menestyksellinen vahingonkorvausoikeudenkäynti huoltajiaan vastaan. Ja lisäksi myös lukion rehtoria vastaan tämän tehtyä hylkäyspäätöksensä ilmeisen perusteettomasti.

Se, että opiskelija itse voi ilmoittaa, ettei omantunnon syistä osallistu oman uskonnollisen yhdyskuntansa uskonnollisiin tilaisuuksiin, puoltaa mielestäni toisaalta sitä, että nuori viimeistään 15 vuotta täytettyään (tai mieluummin jo rippikouluikänsä, 14-vuotiaana) saisi itse päättää uskonnollisesta asemastaan.

On huomattava, että uuden uskonnonvapauslain mukaan myös alle 15-vuotiaan lapsen voivat huoltajat yhteisellä päätöksellään ilmoittaa eronneeksi tämän uskonnollisesta yhdyskunnasta; 12 vuotta täyttäneen nuoren osalta tähän tarvitaan hänen oma kirjallinen suostumuksensa. Silloin, jos huoltaja ilmoittaa, että oppilas ei osallistu uskonnollisiin tilaisuuksiin, olisi tietysti hyvin monessa tapauksessa toki johdonmukaista, jos nuori samalla eroaisi kirkosta huoltajien päätöksellä ja siirtäisi elämäntodistustiedon opetukseen. ●

Kolmekymmentäluvulla ja paljon myöhemminkin lasten koulupäivä alkoi virrenveisuulla ja Jumalan Sanalla. Kun menin kansakouluun, minulla oli maine, että olin lukenut Raamatun kannesta kanteen ja likipitäen osasin sen ulkoa, eikä se ollut mikään hyvä maine. Lukemista, tai siitä epäiltyä, Raamatunkaan liiallista lukemista, ei meidän kylässä katsottu hyvällä silmällä. Maine, jonka olin saanut, oli sitäpaitsi ansaitsematon enkä ollenkaan käsitänyt mistä se oli syntynyt. Olin vain selannut Raamatua, lukenut sitä sieltä täältä, varsinkin Vanhaa Testamenttia, jossa oli jännittäviä kertomuksia. Raamatun uudempi puoli, Uusi Testamentti, sen sijaan oli lähes käsittämätöntä tekstiä. Häpesin sitä hieman, niin kuin kaikkea aikuisten valehtelua.

Opettaja oli eläkettä odottava ukko, joka polki harmonia ja lauloi lampaan äänellään aamuhartauksissa, mutta jätti muuten uskonnon osalta meidät oman onnemme nojaan. Isänmaallisuutta meihin paukutettiin sitäkin enemmän. Opittiin että maailmassa on kahdenlaisia ihmisiä: suomalaisia ja sitten kaikenlaisia ulkomalaisia, joille sopi hieman hymyillä. Ei halveksia eikä vihata, mutta hymyillä hieman huvittuneesti. (Poikkeuksellisesti vain rysää oli jokaisen velvollisuus vihata.)

Viimeisellä luokalla opettajaksi tuli herännyt körttiläinen, kiltti setä, joka otti korjatakseen koulussa uskontopuolen. Hän oli saanut minusta sellaisen käsityksen että olin erityisen hyvä oppilas, koska osasin niin monta raamatunlausetta. En tiedä mikä sai minut teeskentelemään. Menin jopa hänen pitämäänsä pyhäkouluun. Useimmiten osasin kuitenkin hävetä.

Uusi opettaja otti tehtävänsä tosissaan. Mutta nyt huomaan, että suurin osa silloin

Vetoamus päättyi EU:n perustamiseen

Euroopan Parlamentin jäsenten pitämässä kokouksessa 3. joulukuuta 2003 käsiteltiin artiklaa 51 otsikolla "Kirkkojen vaikutus Euroopan Unionissa". Monien organisaatioiden, kuten NGO:n ja Euroopan yhteisöjen, huolenaiheena on kristillisten edustaman arvojärjestelmän pääseminen etuoikeutettuun asemaan. Komission Presidentti Prodin poliittiselle neuvonantajaryhmälle kesäkuussa 2002 COMECE:ltä ja KEK:iltä osoitettu kirje vaatii kirkkoille oikeutta puuttua EU:n lakien valmisteluun.

Näin ollen artikla 51 vakiinnuttaa kirkkojen oikeuden puuttua EU instituutioiden alaisuuteen kuuluvien asioiden käsittelyyn. Artikla 51 sallii kirkkojen luoda itselleen saman aseman EU:ssa kuin mitä Vatikaanilla on YK:ssa.

Vatikaani käyttää YK:ssa valtaansa rajoitukseen perhesuunnittelun harjoittamista ja turvallisen abortin saantimahdollisuuksia. Vatikaani estää kehitystä sukupuolisuuntauksia koskevissa ja avioerokysymyksissä sekä tukee omaa moraaliarvojärjestelmäänsä kuten esim. seksuaalista pidättyvyyttä ainoana ehkäisykeinona nuorille vedoten hyvin dokumentoituihin seurauksiin kuten HIV/AIDS:n leviämiseen ja ei toivottuihin raskauksiin nuorten keskuudessa. Näin pyritään uskonnollisella tuomitsemisella alistamaan naisten ihmisoikeudet.

Euroopassa kansalaisten suuri enemmistö ei kannata Vatikaanin edustamaa linjaa ja kansalaiset haluavat valita elämäntyylinsä vapaasti ja hyvin informoituina.

Tästä syystä allekirjoittaneet organisaatiot, jotka ovat monilla yhteiskunnan saroilla aktiivisia, vaativat artiklan 51 poistamista. Vuoropuhelu EU instituutioiden ja kaikkien siviiliväestön edustajien välillä, huolimatta filosofisesta tai uskonnollisesta vakaumuksesta, tulisi taata artiklalla 46. Nämä organisaatiot edustavat laajaa moniarvojen kirjoa, sekulaareja vakaumuksia sekä kristillisiä asenteita ja ovat kaikki liittyneet yhteen yksilöiden ja järjestöjen ajatuksen, omantunnon ja uskonnon sekä mielipiteen vapauden puolesta.

Päättäjille tulevasta Kansainvälinen yhteiskunta

Järjestöt allekirjoittavat täten vakavan vetouksien kaikkien kansallisten ja Euroopan päättäjille:

- tulee kuunnella demokraattista siviiliyhteiskuntaa
- on hylättävä yksipuoliset mallit, joissa kirkot voivat suuressa mittakaavassa tyrkyttää asenteitaan yhteiskunnassa
- on hylättävä artikla 51, koska se ei vastaa 21. vuosituhannen siviiliyhteiskunnan odotuksia
- on aloitettava keskustelu kaikkien Euroopan yhteisöjen osa-alueiden kanssa ilman uskonnollisten arvojärjestelmien etuoikeutettua asemaa.

Käännös: Paula Vasama
Kansainvälinen Perhesuunnittelun Liitto/Reseau Europeen (IPPF), Vapaan Valinnan Katoliset/ Eurooppa, Euroopan Humanistiliitto (FHE), Euroopan Vapaakirkon Liitto, Oikeus Kuolla Euroopan osasto, Kansainvälinen Lesbojen ja Homojen Yhdistys Euroopan osasto (ILGA-Europe), Euroopan Naisliike (AFEM), Euroopan Opetus- ja Kulttuuriliitto (FEEC). ■

opitusta on haihtunut päästä, katekismus, jota lallatettiin ulkoa, jopa kymmenen käskyä (kertotaulun vastine uskonnossa) ja aikaisin opitut raamatunlauseet. Minussa uskon siemenet eivät langenneet hyvään maahan. Muistan vain valittuja kohtia. Käskyistä muistan erityisesti sen joka koskee naapurin aviopuolisoa, palkollisia ja karjaa. Naapurin aviopuolisoa ei saa himoita. Karjaa ja palkollisia ei saa kadehtia, ei myöskään kiinteätä tai irtainta omaisuutta, vaikka naapurilla olisi viljeltyä 50 hehtaaria ja metsää useita satoja. Meidän kylässä, jossa oli kommunisteja ja köyhiä palstatilallisia, puhumattakaan piiiosta ja rengeistä, tehtiin tässä suhteessa paljon syntiä. Meille lapsille oli selvää että Jumala oli vanha tuittupäinen ukko, kesti kehumista

miten paljon tahansa mutta kirosi ihmisparokojen synnit monen sukupolven päähän. Pitkävihainen kuin mikä.

Uskonnon sanoma ja ydin, se opittiin, on pelastusopissa. Se on lyhyesti seuraava: Jumala loi maailman ja siihen ihmiset, mutta sitten jokin meni vinoon. Ihmiset alkoivat tehdä syntiä, toisin sanoen rikkoa annettuja käskyjä. Jumala siitä kirosi ihmiset, kirotta pärskäytti, niin kuin meillä oli tapana sanoa. Ihmisiä uhkasi tässä vaiheessa ikuinen piina Helvetissä. Niin ainakin minä käsitin.

”Niin on Jumala maailmaa rakastanut, että antoi ainokaisen Poikansa...”, lukee Raamatussa. En muista lauseen jatkoa. Jumalalla, toisin kuin antiikin ”epäjumalilla”, ei ollut puolisoa, mutta Hän antoi Pyhän Hengen avustuksella tavallisen työläisvaimon synnyttää itselleen pojan. Tarkoitus oli antaa tämä Poika rakastetun maailman vinoon kasvaneiden ihmisten kiusattavaksi ja pilkattavaksi ja lopulta julmalla tavalla tappavaksi. Näin oli ”kirjoitettu”, ja näin myös tapahtui. Tästä raakuuden osoituksesta Jumala heltyi ja päätti palkita murhamiehet. Nämä saivat mahdollisuuden ”pelastua”. Mikä tämä pelastus oli, jäi minulle epäselväksi. Tästä olisin halunnut täsmennyistä, mutta ujouttani en uskaltanut kysyä, koska kysymys olisi kenties käsitetty Jumalan pilkaksi. Puhuttiin kuolemasta ja siitä pelastumisesta, mutta toisaalta jokaisella ihmisellä oli kuolematon sielu, myös syntisellä, jonka piti paahduttaa ikuisessa Helvetin tulesa. Nyt myöhemmin tietysti käsitän, että uskovaiset eivät enää meidän päivinä ajattele kovin täsmällisesti, vaan jotenkuten summittain ja suurpiirteisesti. 1900-luvulla eivät tiedemiehetkään enää katsooneet tarpeelliseksi merkitä maailman karttoihin Paratiisin täsmällistä sijaintia. ▶

”Katsokaa tähtiin tuolla ulkona jonain kirkaana pakkasyönä! Teille tulee yhtäkkiä hyvin kylmä ilman Jumalaa,” opettaja sanoi. Hän halusi aivan ilmeisesti meidät ”pelastaa”.

Demokratia, hän sanoi sivumennen, oli taikauskoa. Maailmassa on sekä hyviä että huonoja ihmisiä, ja vain hyvät, valitut, ”piskuinen joukko”, pääsee Taivaaseen.

Opettajan viimeisenä valttina hänen vakuutuksissaan olivat erikoisesti oppineet ja kuuluisat ajattelijat, kravattikaulaiset, korkeissa viroissa. Nämäkin, tällaiset suuruudet olivat uskoneet. (Siihen aikaan ei ollut vielä teeveejulkiksia.) Opettaja ei tullut ajatelleeksi että se oli pohjaltaan hyvin surullista kuultavaa.

Pienessä ihmisessä elää toivo, lohdullinen kuvitelma, että on muita viisaampia, jotka tietävät kaiken paremmin. Tämä toivo tukahtui minussa hyvin varhain. ●

Yllä oleva kirjoitus on XX-luku **Pentti Niskasen** syksyllä ilmestyneestä esseekokoelmasta *Ryssävihalla Brysseliin*. Uskontoihin liittyviä aiheita kirjoittaja on aikaisemmin sivunnut mm. ranskaksi kirjoittamassaan romaanissa *Barlas, cavalier de la garde de Gengis Khan* (L’Asiathèque, Paris, 1999) ja suomeksi mm. *Parnasson* numerossa 3/2002. ■

**Herran pelko on ihmisen orjuuden alku.
Juutalaiskristillisen tuomarijumalan hylkääminen on viisauden alku.**

Järki ja kirkkojen tulkitsema ilmoitus sulkevat pois toisensa.

Maailmankaikkeuden syvyyden ja salaperäisyyden edessä voi tuntea hartautta ilman Jumalan käsitettäkkin.

Ajattelun esteet

”**K**un sinä katsot syvyyteen, silloin myös syvyys katsoo sinuun.” Kokemus ja **Nietzschen** lause kädessään voi katsoa ihmistä aina mekaanisesti samanlaisina toistuvassa liukuhihnatyössä, esimerkiksi sahall.

Kukaan ei tietenkään pidä liukuhihnatyöstä, kysymys on kyvystä olla ajattelematta asiaa. Se vaatimus taas täytyy vain, jos ylipäättään ei ajattele. Kyseiset työt ovat kuin yhteiskunnan vastine luonnon nerokkuudelle, joka on tehnyt lisääntymisestä vietin.

Lopulta muut vaatimukset kuin itse työ, karsivat niitä jotka tuota työtä voivat tehdä. Ne jotka eivät voi, mutta joiden täytyy, tuhoutuvat. Niille jotka taas voivat, se merkitsee elämän näytelmän päättymistä kokonaisuena ihmisenä, viimeisen kohtauksen tuloa kesken elämän, ilman rohkeutta, ilman ajatuksia, vailla paljoo sitä mitä ihminen on.

Aina mekaanisesti samanlaisina toistuvissa liukuhihnatoissa juuri ajatteleminen on se ongelma. Jotain on kuitenkin ajateltava ja vastattava näihin ajatuksiinsa. Koska kerran ei ole mahdollisuutta ajatella omiaan, on kehittynyt kollektiivinen ajatus joka vastaa alitajunnalle. Tämän vas-

”– Paras tapa saada ihmiset tottelemaan on aina ollut tehdä ajattelemisen mahdottomaksi.”

Sahalla oppii myös filosofiaa. Näkee elämän perustuksen, sen tyhjiyden. Tyhjiyden voittamiseksi kun käy vaikka saha, tuo hidaskin loman jälkeen alkanut työn kierto joka vuorotyönä määrää koko elämän. Käy sään mukana jäätyvä työmaa, aina samat tehtävät, samat yleisesti hyväksytyt puheet, samat naamiot, samat sanattomat toiveet, lyhyet tauot ja unen vievät raskaat työt myöhään. Käy pitkän talven ja kevään jälkeen loma, josta isot pettymykset, kun yksi kuukausi elämää ei mitenkään voi peitota yhdentoista kuukauden kuolemaa.

tauksen seurauksena on sahoista muodostunut eräs niistä kolkista yhteiskunnassa, jonka maailmankuva puolustautuu menestyksekkäästi lähes kaikkia ajatuksia vastaan. Tuo hidaskin liikkeinen panssari-päällinen kilpikonnapuolustus todella takaa mielenrauhan.

Puolueettomat yhteisölliset totuudet ovat aina mekaanisesti samanlaisina toistuvissa liukuhihnatöissä voittaneet puolueelliset yksittäiset ajatukset. Miltonilaisiksi totuudeksi ovat ainakin sahalta vaikiintuneet seuraavat: ei muualla sen kummempaa, herrathan ne työt tekisi jos ne hauskoja, jne.

Tuon työn sopivuuden ihmiselle voi nähdä myös siitä, kuinka hän suhtautuu toisiin ihmisiin. Tämän työn katsomisen vuodesta toiseen ja sen takaisin katsominen tekijäänsä johtaa siihen, että sahalta yhteys toisiin muodostuu syvälliseksi. Sinut muistetaan siksi silloinkin kun et ole paikalla: vapaalla oleva kehutaan aina porukalla. Tarpeen vaatiessa sahalta sanotaan miehekkäästi suoraa: lyödään reilusti työllä ja sen takaa. Sahalla saa lisäksi olla aina oma itsensä: on sama mitä sanoo, kun kääntää selkensä on jo kolmesti kielletty.

tenkään voi peitota yhdentoista kuukauden kuolemaa.

Sahalla tulee tunne, että elämästä jää käteen vain kaistale. Juuri lomien jälkeen, kun taas ymmärtää mitä on edessä, nousevat usein ne yksittäisetkin mielipiteet esiin, varsinkin kahden kesken: kotiin vaihtamaan eväitä ja takaisin, tätäkö kaikki vaan oli ja kohta sitä sitten jo kuolee...

Vaikka hyväksyisikin, että elämä on vain ne loputtomat jonot lautataapeleita joita aina vain tulee kuivaamoista lisää, niitä tulee kuin piippalakkeja jatkosodassa eivätkä ne koskaan lopu, että ennemmin niiden tekijät loppuvat ja vaihdetaan uusiin, jää vielä nykerrettäväksi ajatusten ammottava poissaolo.

Ajatusten poissa olosta syntyy sekä voimakkaita epätodellisuuden kokemuksia, että helpotusta. Sahalle töihin meno on kuin vastine muinaiselle rauhaa hakevalle, joka katosi maailmalta menemällä metsän peittoon. Sahan peittoon katoaminen on katoamista maailmalta, vailla moderneja huolia, mutta myös vailla itseä ja ajatuksia.

Juuri sahalta sen huomaa: huumori ja kauhu ovat läheistä sukua. Sahalla ei ajatella, mutta nauretaan paljon; kaikki on

siellä paikallaan, ajattelematta, mutta mil-lään ei ole merkitystä.

Tämän työn vaikutukset ihmiseen eivät pääty siihen että se vie elämän ja lopettaa ajattelun. Se luo ajatusrakenteita ja mal-leja, jotka siirtyvät muihinkin asioihin ja nuoremmille sukupolville.

Esimerkiksi: huono on sahalta aina pa-rempi kuin hyvä. Jos sahalta tekee aina hy-vää työtä, se vaikuttaa ketjun muihin osiin, jotka nekin joutuvat tekemään nopeam-min ja paremmin tai ennen pitkään joku huomaa missä on se solmu kun tämä paik-ka vetää, mutta muut eivät. Tekemällä huonosti tunnustaa väriä, silloin ei mui-denkaan tarvis olla yhtään sen parempia kuin ovat tavakseen oltaaneet.

Tämä hegemonia luo ajatusrakenteita muuallekin kuin työelämään. Tämä näkyy selvimmin siinä, että jos joku sahalta töissä oleva tekee jotain erinomaista, mitä ja mis-sä tahansa, sitä ei sahalta kuitenkaan ole tapahtunut. Sen että joku voisi olla yksilö ja tehdä jotain yksilöllistä, sitä ajatusta ei sa-halla ohiteta, koska sitä ei siellä tunneta.

Jonkun erinomaisen tekijästä tulee vä-littömästi sahalta kuin sen arabialaisen kansansadun henkilö, joka on niin mitä-tön että on vähemmän kuin nolla: kun hän poistuu huoneesta, tuntuu kuin sinne olisi tullut yksi henkilö lisää.

Juuri sahalta huomaa selvimmin liuku-hihnatöiden ihmisten käyvän enää vain osalla olemustaan. Jonkun työkaverin it-semurha on puoli lausetta kahvitunnilla, pikkuasioista kuten avioeroista tai oman lapsen kuolemasta ei edes puhuta.

Millään työläismies ja alkoholi-kam-panjoilla ei ole sahalta annettavaa. Alko-holismi on alalla hyödyllinen ja tarpeelli-nen sairaus. Totuus on, että näiden töiden paras tekijä on alkoholisti joka pystyy vie-lä käymään töissä.

Kyseessä on itseään ruokkiva kehitys: juomalla saa syyllisyyden, joka täytyy hy-vittää ankaralla ja säntillisellä työllä ja ylityöllä, joka taas oikeuttaa hulvattoman ratkeamisen ja juopottelun, joka taas joh-taa ankarat työt teettävään syyllisyyteen.

Mitä tästä kaikesta olisi ajateltava? Että ei mitään uutta auringon alla. Paras tapa saada ihmiset tottelemaan, on aina ollut tehdä ajattelemisen mahdottomaksi. ●

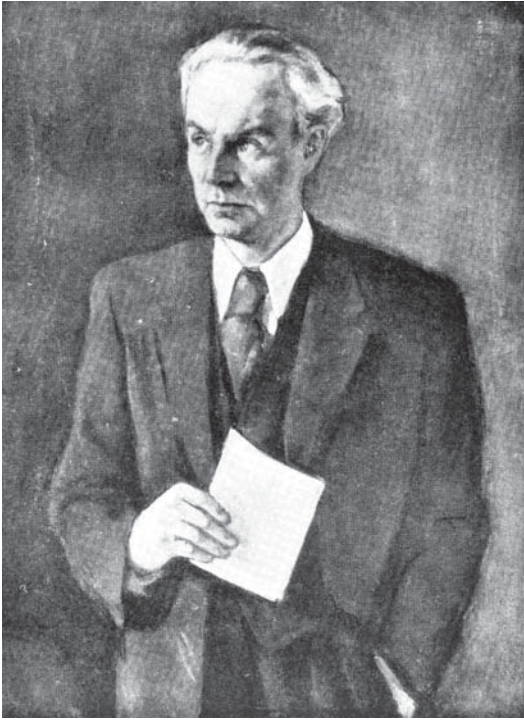
Totuus

Eino Sakari Kaila (1890-1958) toimi Turun yliopiston ensimmäisenä filosofian professorina 1921-1930, Helsingin yliopis-ton teoreettisen filosofian professorina 1930-1948 ja Suomen Akatemian ensim-mäisenä filosofijäsenenä 1948-58. Eino Kaila kuului pappisukuun, ja hänen isänsä Erkki Kaila oli Turun arkkipiispa. Nimitys "looginen empirismi" on Eino Kailan (saksan kielellä) keksimä. Tämä henkilökehu oli tarkoitettu autoritaarisil-le lukijoillemme (autoritaarisuuden määritelmä löytyy mm. teoksesta <http://www.dlc.fil~etkirjalet8.htm>).

Eino Kaila käytti usein eri sanoja kuin esi-merkiksi nykyiset viralliset elämäntat-somustiedon opetussuunnitelmat. Seuraa-vassa pohdittu sitä, miksi hän teki niin, ja sitä, miksi olisi edelleen syytä jatkaa käsit-teiden täsmentämistä Eino Kailan tapaan.

Oikeastaan sanat "looginen empirismi" eivät tarkoita filosofiaa (vaikka Eino Kaila itse käytti virkansa puolesta käsitettä "filo-sofia") vaan menetelmää **todellisuuskäsityk-sen** muodostamiseksi. Loogisen empirismin mukaan todellisuuskäsityksen pitää (tämä on siis normi) nojautua kokemukseen (em-piria), olla ristiriidaton (käyttää logiikkaa eli johdonmukaista ajattelua) ja mahdollisim-man yksinkertainen.

Vuonna 1929 ilmestyi (Otavan kustanta-mana) Eino Kailan teos "Nykyinen maail-mankäsitys". Kirjan nimi ei ole "Nykyinen maailmankatsomus" vaan "Nykyinen maailmankäsitys". "Käsitys" on selkeämpi kuin "katsomus", koska "käsitys" viittaa suoraan inhimilliseen käsityskykyyn ja ihmisen muodostamiin käsityksiin. Olen vähitellen poistamassa toimittamistani "elämäntatso-mustiedon" aineistoista sanan "katsomus" ja korvaamassa sen sanalla "käsitys". Myös "elämäntatsomus" häviää, ja sen tilalle tu-

lee "elämäkäsitys". Sanaa "tieto" aion käyttää alla tarkemmin esitettävistä syistä huomattavan valikoidusti.

Eino Kailan sanassa "maailmankäsitys" heijastuu vanha kristillinen maakeskeisyys, ja olen muuttamassa oppimateriaalien sanan "maailmankäsitys" sanaksi "todellisuuskäsitys". Koska todellisuuskäsitys sisältää elämäkäsitteen, käsitteiden alat muuttuvat aikaisemmista päinvastaisiksi. Aikaisemmin on ajateltu, että elämäkäsitteet olisivat laajempi kuin maailmankäsitteet, joka puolestaan olisi laajempi kuin maailmankäsitteet. Uudesta luokittelusta käsite "maailmankäsitteet" putoaa tarpeettomana pois. "Maailma" viittaa maakeskeisyyteen ja "käsitteet" näköaistikeskeisyyteen.

Eino Kailan ehkä kuuluisin teos "Inhimillinen tieto" ilmestyi vuonna 1939. **Pertti Lindfors** ehdotti 1960-luvulla, että Eino Kailan "Inhimillinen tieto" pitäisi kirjoittaa uudelleen. **Heikki Partanen** teki sen teoksellaan "Kokonaisesitys filosofiasta", omakustanne 1997. Uudelleenkirjoitus on tehty hyvin, mutta nimi on pilattu. Nimen "Inhimillinen tieto" osa inhimillinen korostaa oikein sitä, että tieto, mitä se sitten onkin, on inhimillisiä käsitteitä.

Pythagoras (569-475 eaa.) ei sanonut itseään viisaaksi vaan viisauden ystäväksi eli filosofiksi. Pythagoras uskoi jumaliin, ja Pythagoraan mielestä vain jumalat ovat viisaita. Ihmiset voivat siis Pythagoraan mielestä parhaimmillaan olla vain viisauden ystäviä eli filosofeja. Oikeasti viisaita olivat tietysti sofistit, mutta sofistista tehtiin haukumansana.

Loginen empirismi kannatti filosofiaa kutsutun "tieteen" lopettamista ja siinä olevien mahdollisesti järjestelmien osa-alueiden sulauttamista muihin "tieteisiin".

Muinaiskreikkalaiset pitivät sanaa "filosofia" niin hienona, ettei se edes käänny barbaarien kielille. Hyvänä todisteena suomalaisten barbaarisuudesta voidaankin pitää sitä, ettei sanaa "filosofia" ole pystytty suomentamaan.

Tarkasti ottaen filosofia siis tarkoittaa viisauden ystävyyttä. Sanan "viisaus" merkityksestä ollaan erimielisiä. Vaikka päättäisiin yksimielisyyteen sanan "viisaus" merkityksestä, ollaan varmasti eri mieltä siitä, mikä on viisasta.

Oppikirjallisuudessa "filosofi" -sanaa käytetään usein arvonimenä. Tämän tittelin arvo olisi syytä pudottaa niin, ettei seuraavassa Vapaa-ajattelijain liiton liittokokouksessa väiteltäisi siitä, kuka on filosofi. Tämän sanan poistaminen oppimateriaaleista on yksinkertaista. Useimmiten lauseen merkitys ei muutu mitenkään siitä, että sanan "filosofia" jättää pois. Joissakin paikoissa tämä sana voidaan korvata täsmällisemmällä sanoilla kuten "ajattelu", "käsitteet", "ajatussuuntaus" jne. Vastustin nuorena **V. I. Leninin** (1870-1924) käsitteistä, jonka mukaan filosofia on puhtaasti poliittinen tiede. Olen sittemmin päätenyt samaan tulokseen kuin Lenin.

Latinan kielen sana "scientia", jonka perusteella muihin kieliin on tehty sana "tiede", tarkoittaa tietoa tai taitoa. Sanan "tieto" merkitys on kiistanalainen. Uusimpien tutkimusten mukaan niin sanotut länsimaiden ihmiset käsittävät sanan "tieto" eri tavalla kuin itämaalaiset. Olen pyrkinyt vähentämään sanan "tieto" käyttöä oppimateriaaleissa.

Koska käsite "tiede" on käsitteen "tieto" johdannainen, käsite "tiede" on jo tästä syys-

tä ongelmallinen. Mielestäni käsitteestä "tiede" pitäisi kokonaan luopua. Olen pyrkinyt vähentämään sanan "tiede" käyttöä opimateriaaleissa ja korvaamaan tämän käsitteen muilla sanoilla kuten "kokeellinen tutkimus".

Toinen tärkeä syy siihen, miksi käsitteestä "tiede" pitäisi mielestäni luopua, on se, ettei rajan vedossa "tieteen" ja "valetieteen" eli "näennäistieteen" välillä ei ole edistytty. Looginen empirismi yritti saada voimaan jonkinlaiset normit tätä rajanvetoa varten, mutta tieteen papisto kielsi loogisen empirismin.

Kolmas tärkeä syy siihen, miksi käsitteestä "tiede" pitäisi mielestäni luopua, ovat monet yliopistojen merkilliset tiedekunnat kuten jumaluusopillinen tiedekunta. Jumaluusoppi on epäilemättä ns. tieteistä mielettömin, sillä se tutkii jotain, jota ei ole olemassa.

Ristiriitojen välttämiseksi voidaan erottaa tieto ja tietäminen. Niin sanotun heikon tiedon määritelmän mukaan väite on tietoa, jos se on tosi. Vaikka väite olisi tietoa, ei voida varmuudella sanoa, tietääkö väitteen esittäjä sen.

Kuten tunnettua **William Shakespearen** (1556-1616) kuuluisassa näytelmässä "Pilatus ja Jeesus" ei päästy selvytyteen siitä, mitä sana "totuus" tarkoittaa.

Myös sanan "totuus" merkityksestä on kiistelty runsaasti, ja luultavasti niin tehdään myös tulevaisuudessa. Olen pyrkinyt välttämään tämän sanan käyttöä lukuun ottamatta joitakin sellaisia tapauksia, joissa sen käyttäminen selventää asioita. Olen **Alvin I. Goldmanin** teoksen "Knowledge in a Social World" (Oxford 1999) 11. luvun kanssa yhtä mieltä siitä, että julkisissa kouluissa pitäisi opettaa totuus ja vain totuus (eikä siis esimerkiksi uskontoa tai epätotuuksia sisältävää elämäntietoa).

Totuuden *vastaavuusteorian* (korrespondenssiteorian) mukaan lause "Tämä kirja on sininen" on tosi, jos tämä kirja on sininen. Eri asia on se, miten voimme todeta tämän kirjan siniseksi. Voimme todeta kirjan värin siniseksi esimerkiksi katsomalla kirjan kantta. Esimerkki sinisestä kirjasta on vaikkapa Alvin I. Goldmanin teos "Knowledge in a Social World".

Lause on tosi, jos se ilmaisee toden asian-tilan eli tosiasian. **Alfred Tarski** (1902 - 1983) on muotoillut totuuden vastaavuusteorian seuraavasti:

"**p(x) on tosi jos ja vain jos p**",

missä p on tarkasteltavan kielen lause ja x on tämän lauseen nimi.

Vastaavuusteorian kanssa kilpailee *yhteensopivuusteoria* (koherenssiteoria). Sen mukaan totuus merkitsee yhteensopivuutta muiden lauseiden muodostaman järjestelmän kanssa. Tämän teorian heikkous on se, että monissa käytännön tilanteissa on olemassa lukuisia erilaisia ristiriidattomia lausejoukkoja, joiden totuudellisuudesta tämä teoria ei pysty sanomaan mitään. Parhaimmillaankin tämä teoria voi toimia suhteellisen epätotuuden ilmaisijana; jos lausejoukossa esiintyy ristiriitoja, jotkut lauseista ovat epätosia.

Menestyksellisyysteorian (pragmatismi) mukaan totuus merkitsee samaa kuin toimivuus tai menestyksellisyys. Totuus on tämän teorian mukaan eräs hyvyyden laji. Totta on se, mikä on välineellisesti arvokasta. On sanottu, että menestyksellisyysteoriassa yksi totuuden ilmaisun korotetaan totuuden määritelmäksi. Virheellisten uskomusten varassa toimiminen saattaa olla menestyksestä (esimerkiksi sosiopaatin määritelmä alkaa toteamuksella, että sosiopaatti on charmikas ja vakuuttava. Valehtelevan sosiopaatin väitteet voivat tuottaa menestystä esimerkiksi sosiopaatille itselleen).

Viime aikoina on tullut muotiin totuuden *yksimielisyys-* eli konsensussteoria. On ajateltu, että tieteellinen yhteisö lähestyisi koko ajan totuutta, joka olisi päättymättömän tutkimuksen raja-arvo.

Yksimielisyys ei ole tae siitä, että jokin teoria on tosi. Esimerkiksi katolisella keskiajalla Euroopassa vallitsi huomattava yksimielisyys tärkeiden elämäntietojen suhteen. Tästä huolimatta tuota aikaa on mielestäni täysin oikeutetusti sanottu maanosamme historian pimeimmäksi.

On sanottu, että keskiaika on huono esimerkki, koska silloin ei sallittu vapaata tieteellistä keskustelua. Toisaalta voidaan kysyä, onko yksimielisyys ollenkaan mahdollinen silloin, kun vapaa keskustelu sallitaan. Voidaan myös esittää epäilyjä siitä, onko

”– Inhimillinen kieli on alun perin kehittynyt apinayhteisön vallankäytön ja valehtelemisen välineeksi.”

esimerkiksi meidän aikamme tieteellinen keskustelu vapaata. Esimerkiksi tätä artikkelia ei todennäköisesti voitaisi julkaista missään ”tieteellisessä” julkaisussa. On myös mahdollista, että inhimillisen käsityskyvyn rajat estävät ottamasta huomioon kaikkia asioita.

Totuuden vastaavuusteoria on ainoa, joka kohtuudella kelpaa totuuden määrittelyn pohjaksi. Sikäli kuin totuus on määriteltävissä, totuuden määrittelmä on jokin vastaavuusteorian muunnos. Muut totuus-teoriat sotkevat totuuden määrittämisen ja keinot ratkaista, mikä on totuus jossain yksittäistapauksessa.

Mielestäni totuus käsite pitäisi rajata kokemustietoon. Tällöin estetään uskonto-myönteisten ”filosofien” yritykset hämätä ihmisiä esimerkiksi matematiikan, logiikan ja niitä alkeellisempien kalkyylien ”totuuksilla”. Perinteisesti jotain kaavaa on sanottu todeksi, jos se on johdettavissa peruskäsitteistä (eräissä tapauksissa tyhjästä kaavasta). Oikeampaa olisi jättää sana ”totuus” pois ja sanoa pelkästään, että kaava on johdettavissa.

Vaikka ei voitaisi sanoa, sisältääkö jokin merkkijono, ääni, kuva jne. tietoa, siinä voi olla informaatiota. Usein puhe tiedosta voidaan korvata puheella informaatiosta. Sen sijaan, että kysymme toiselta ihmiseltä, tietääkö hän jonkin asian, voimme kysyä, onko hänellä asiasta informaatiota tai onko hänellä asiasta henkilökohtainen käsitys (mielipide). Sen sijaan, että puhutaan uudesta tiedosta voitaisiin puhua uusista tutkimustuloksista (joihin tietysti tulee suhtautua aina kriittisesti).

Vaikka totuudesta puhuttaisiin tämän kielenkäytön mukaan harvoin, niin tahallista virheellisen informaation levittämistä voitaisiin edelleen sanoa valehtelemiseksi ja vankasti kokeelliseen tutkimukseen perustuvaa informaatiota voitaisiin pitää käytännössä totena.

Lisätietoa uuden käsitteistön käytöstä löytyy esimerkiksi kirjasta

<http://www.dlc.fi/~etkirja/et11.htm>

Inhimillinen kieli on minun käsitykseni mukaan alun perin kehittynyt apinayhteisön vallankäytön ja valehtelemisen välineeksi. Käsitteistön tuottamista ovat hallinneet laumojen johtajat, papit ja ainakin maanviljelyksen ja karjanhoidon kehittymisen jälkeen myös rikkaat. Käsitteiden tehtäviä ovat olleet mm. alaluokkaisten ja orjien käskyttäminen sekä yläluokan todellisuuskäsityksen puolustaminen. Kieltä on tarvittu myös yläluokan sisäisen nokkimisjärjestyksen ylläpitämiseen. Sopivien käsitteiden avulla alaluokka on pyritty saamaan hyväksymään alistettu asemansa. Pahinta käsitteiden avulla alistamista on ollut ja on edelleen uskonto.

Vaikka hallitsevan yläluokan laitoksista kuuluu Suomessa käyttää vain myönteistä kieltä, rohkenen sanoa, että **uskonto on vanhin muoto järjestäytyneitä rikollisuutta**. Jonkunhan tämä on joskus sanottava, ja kohta eläkkeelle jäävänä ja kohtuullisen pian myös todellisuudesta poistuvana ihmisenä voin tehdä sen itse. ●

Koska Jumalan keksineet ihmiset tiesivät epäilysten heräävän, tehtiin Jumala, joka rankaisee epäuskosta ja palkitsee uskosta.

Uskonnon avulla suuria joukkoja voidaan tehokkaasti hallita. Erilaisten uskonnollisten tulkintojen ja käsitysten välinen taistelu oikean opin omistamisesta muistuttaa nykyisten liikeyritysten kilpailua siitä, kenen tuotteista tulee standardi ja kuka pääsee hallitsemaan markkinoita.

Norene Kellyn artikkeli liittyy USA:n sisäiseen aatepoliittiseen keskusteluun. Julkaisemme kirjoituksen suomeksi, koska se sisältää vapaa-ajattelunäkökulmasta kiinnostavaa arviointia USA:n poliittista ilmapiiriä hallitsevan uskonnollispohjaisen moralismin eettisestä kestävämmästä. ■

Norene Kelly

Presidenttimme pelottaa minua, ja tiedän etten ole ainoa, joka tarvitsee cowboy-saappaissaan (tai tässä tapauksessa oikeastaan lenkkareissa). Itse asiassa en ole varma mikä pelottaa minua eniten - terroristit, sota, vaiko hallituksemme tekemä jyrkkä käännös syyskuun yhdenentoista jälkeen. Tästä huolimatta monet muut ovat edelleen auvoisen tyytyväisiä Bushiin ja hänen puheiseensa hyvästä ja pahasta, sekä moraalisiin absoluutteihin joihin presidentti uskoo. Mihin tämä retoriikka oikein juontaa juurensa? Kaikki on yksinkertaista: Bush on uudesti syntynyt kristitty, eikä hän epäröi tuoda uskoaan myös hallintoonsa.

Free Inquiry 4/2003

Miksei hänen tapansa sekoittaa politiikka ja kirkko keskenään herätä enemmän vastarintaa? Vuonna 2001 julkaistussa gallupissa 46 prosenttia amerikkalaisista mielsivät itsensä evankelistoiksi tai uudesti syntyneiksi kristityiksi. Toinen syy on, että jotkut uskovat, että tarvitsemme "presidenttimme tuen" näinä epävarmoina aikoina, riippumatta siitä olemmeko samaa mieltä hänen kanssaan vai emme. Meidän täytyy kuitenkin muistaa, että presidenttimme tehtävä on tukea meitä - edustaa meitä huolimatta siitä, olemmeko kristittyjä vai muslimeita, buddhalaisia vai baha'ita, agnostikkoja vai ateisteja. Näinä historiallisesti tärkeinä aikoina presidentin täytyy artikuloida tavoitteensa ja päätöksensä yksinkertaisesti hyvän ja pahan polemiikka korkeammalla tasolla.

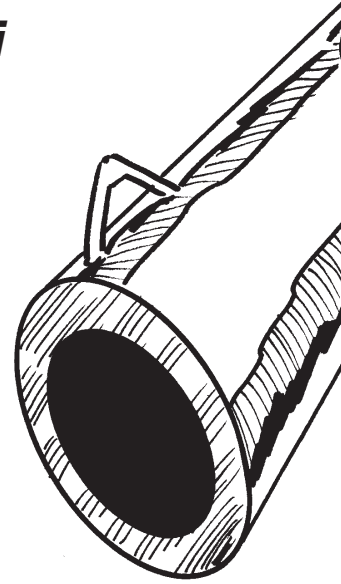
Käännös: Suvi Laukkanen

Presidenttimme todellakin tukeutuu mieluummin intuitioonsa kuin logiikkaan ja välttää (tai kenties jopa pelkää?) monimutkaisia asioita. Tästä on olemassa runsaasti todisteita, mutta **Condoleezza Rice**, Bushin neuvonantaja maan sisäisissä turvallisuusasioissa, on erityisen hyvä lähde. Rice ei ainoastaan työskentele Bushin kanssa läheisesti, vaan näkee häntä myös vapaa-aikana, kun muut henkilökunnan jäsenet eivät ole paikalla - esimerkiksi silloin kun presi-

Piirros: P.A. Manninen

Bush

ja moraalinen relativismi

"– On niin paljon helpompaa puskea lakialoitteita läpi ja sotia jos maailma voidaan muka jakaa hyvien ja pahojen leiriin."

Condoleezza Rice

dentti katsoo amerikkalaista jalkapalloa. Hän sanoo: "Presidentti kysyy aina ensiksi, mikä on oikea tai periaatteen mukainen tapa toimia. Hän ei pidä siitä jos sanon: 'Tämä on monimutkainen asia.'"

Rice, kuten Bushkin, on moralisti, ja hän kertoo, että hänen kääntymisensä tähän joh-

FUNDAMENTALISTINEN NÄKÖKULMA

tui osittain syyskuun yhdennestoista. Hän sanoo, että 11. syyskuuta jälkeen kaikki näkevät maailman eri tavalla. Tämä tuntuu erittäin egosentriseltä näkemykseltä: *kaikki maailman ihmiset* näkevät maailman eri tavalla syyskuun yhdennestoista jälkeen? Enpä usko - minä en ainakaan muuttanut näkemystäni. Totta kai jotkut muuttivat näkemystään - erityisesti hallituksemme jäsenet - koska on niin paljon helpompaa puskea lalioitteita läpi ja sotia jos maailma voidaan muka jakaa hyvien ja pahojen leiriin. Yksinkertaisempaa sanomaa ei voi olla kuin "me hyvä, he paha" - erityisen hyödyllinen vies-

ti presidentille, jonka on vaikeaa artikuloida ajatuksiaan, saati poliittista linjaansa. Ricen moralistisen filosofian mukaisesti hänen toimistonsa julkaisi viime syyskuussa kansallisen turvallisuusstrategian (National Security Strategy), jonka mukaan on olemassa "vain yksi elinkelpoinen kansallisen menestyksen malli... oikea ja tosi jokaiselle henkilölle, jokaisessa yhteiskunnassa." Jos joku toinen maa - Iso-Britannia, Ranska, Kiina, Pohjoiskorea tai Irak - julistaisi vastavaa, Yhdysvallat tuskin ottaisi viestiä kuuleviin korviinsa. Eikö ole selvää että moralismi ei ole hyvä hallitsemisfilosofia Yhdysvalloille? Eikö se muistuta jo valtakunnallista uskontoa?

Ricen mukaan presidentti on "intuitiivinen". Intuitio on tietämistä ilman rationaalista päättelyä. Filosofi **Henri Bergson**, joka on puolustanut intuitiota hyväksyttävänä tietämisen keinona, puhuu "älyllisestä sympatiasta" (intellectual sympathy) jonka avulla voimme saada tietoa.² Mutta epäilenpä että Rice ei tarkoita sellaista intellektuelia sympatiata kuvaillessaan Bushia intuitiiviseksi. Bushin intuitio näyttäisi olevan seurausta hänen kristillisyydestään, hänen raamatustaan, ja samanmielisistä ihmisistä joita hän haalii ympärilleen. Sitä paitsi, intuitio yksin ei tietenkään riitä; logiikan ja tieteellisten menetelmien täytyy tasapainottaa sitä. Mistä tämä tasapaino löytyy Bushin sanoista ja teoista? En tosiaankaan usko että presidentti haluaisi lentää intuition mukaan kootulla lentokoneella. Silti hän johtaa maata samalla metodilla.

Vaikka vakuuttavia argumentteja voidaan esittää moralismin ja intuition puolustukseksi, ei ole itsestään selvää että niitä voidaan soveltaa Bushin intuitioon. Esimerkiksi **James Rachels** väittää kirjassaan *Elements of Moral Philosophy* että on olemassa moraalisten arvojen ydinjoukko, joka on yhteinen kaikille yhteiskunnille. Rachelsin mukaan näihin kuuluvat seuraavat periaatteet: (1) meidän tulee huolehtia lapsista; (2) meidän tulee puhua totta; ja (3) emme saa tappaa ketään. On selvää että Bushin tärkeysjärjestykseen ei kuulu ainakaan lapsista huolehtiminen tai tappamisesta pidättäytyminen. Minkälaista moralismia hän siis edustaa? Ei ihmeäkään että Ranskan kaltainen maa, jolla on rikas intellektuaalinen his-

”– Tämä ulkopoliittikkajuttu on vähän turhauttavaa.”

George W. Bush
New York Daily News
23.4.2002

toria, hämmenny ja vieraantuu Bushista ja hänen moralismistaan.

Mielenkiintoista että Bush (**Bob Woodwardin** haastattelemana kirjassa *Bush at War*) käytti sanaa *vaisto* eikä *intuitio*, sanoen, ”voin noudattaa vain vaistojani.” *American Heritage Dictionaryn* mukaan vaistot ovat synnynäinen, monimutkainen osa käyttäytymistä, jota ei opita, ja jotka *tavallisesti* ovat hyödyllisiä; vaisto on myös voimakas impulssi tai motivaatio. Bush sanoo että hän voi noudattaa *vain* vaistojaan; ilmeisesti hän ei luota ihmisen järjelliseen päättelykykyyn.

Alusta asti on epäilty, onko Bush tarpeeksi älykäs ollakseen hyvä presidentti. Mutta älykkyys on vain yksi huolenaihe; entä uteliaisuus, avarakatseisuus ja kypsyy? Kyky itsetutkiskeluun? Puhuessaan menneisyydestään, Bush on viitannut olleensa poika noin 40 vuoden ikään asti. Hänen vaikein päätöksensä oli päätös mennä naimisiin. Oletettavasti presidenttiys on suonut hänelle ylenpalttisesti ratkaistavia ongelmia, jotka ovat olleet paljon visaisempia kuin arvoitus siitä, pitäisikö hänen purjehtia avioliiton satamaan vai ei. Ja toivon - ehkä turhaan, mutta mitään muutakaan en voi tehdä ennen seuraavia presidentinvaaleja kuin vain toivoa - että hän ymmärtäisi, että elämä on monimutkaista ja elämän värit ovat harmaan eri sävyjä mustan ja valkoisen sijaan, ja että kaikki ihmiset kaikkialla maailmassa eivät jaa hänen uskomuksiaan. Kypsyy, kuten elämäkin, ei ole päämäärä vaan matka; ajakaa eteenpäin, herra presidentti. ●

Viitteet

1. **Nicolas Lemann**, ”Without a Doubt: Has Condoleeza Rice Changed George W Bush, or Has He Changed Her?” *New Yorker*, 14. ja 21. loka-kuuta, 200-1:164-79.
2. **Gerald W Eichhoefer**, *Enduring Issues in Philosophy* (San Diego: Greenhaven Press, Inc., 1995).

Ajattelemisen aihetta

Monimutkaisia asioita tulee käsitellä filosofisesti. Miten Bushy voisi puolustaa moralistista hallintotapaansa? Voisiko hän saada aikaan vakuuttavan argumentin vai onko se ”liian monimutkaista”?

Filosofi	Argumentti ²
John Stuart Mill	Moralisuus riippuu teon seurauksista
Immanuel Kant	Moraalisuus on sitä, että haluaa tehdä oikein
Ruth Benedict	Moraalisuus on suhteellista
Aristoteles	Moraaliset absoluutit täytyy oppia
Bertrand Russell	Moraalisuus on käsitettävissä vain ateistille
George Mavrodes	Moraalisuus on käsitettävissä vain jos Jumala on olemassa
W. T. Stace	Moraalisuus on synnynnäistä

Norene Kelly on vapaa toimittaja, joka tällä hetkellä kirjoittaa muistelmiaan. Hän on julkaissut psykologian tutkimuksia, opettanut englantia Papua Uusi-Guineassa, ja työskennellyt lakialalla.

Vain ehdoton ja erehtymätön Jumalan ilmoitus vetoaa sivistymättömään rahvaaseen, joka kaihtaa ajattelun vaivaa.

On johdonmukaista, että uskomattomassa ja järjenvastaisessa uskonnossa juuri usko on pelastuksen avain.

Sanassa "moraali" on eräs paha vika: sitä **ei** ole kyetty suomentamaan. **Vapaa Ajattelija** julistaa kilpailun suomenkielisen sanan löytämiseksi sanan "moraal" tilalle. Palkintona on paikka suomen kielen kehittämisen historiassa. Käsitteen "moraali" monia merkityksiä on käsitelty perusteellisesti kirjassa <http://www.dlc.fi/~etkirja/et10.htm>. Keksimiskilpailun avuksi julkaisemme muutamia otteita tästä materiaalista. ■

Mikä tekee teosta oikean tai väärän? Mitä tarkoitamme, kun sanomme, että meidän pitäisi tehdä jotakin tai että emme saisi tehdä jotakin? Kuinka meidän pitäisi elää? Kuinka meidän pitäisi kohdella muita ihmisiä?

Jos emme pysty sanomaan, miksi kidutus, murhat, orjuus, raiskaukset ja varkauudet ovat väärin, millä perusteilla voimme estää ihmisiä tekemästä niitä? Onko moraali makuasia vai onko meillä perusteluja moraalikäsitteillemme?

Epäilijät (esim. **Friedrich Nietzsche**) saattavat sanoa, että useimmat professorit päätyvät todistelemaan omia toiveitaan, joita on siistitty ja yleistetty. Toisin sanoen nämä professorit tekevät mutkikkaita tarkasteluja jotka näyttävät sisältävän paljon loogisia päättelyitä mutta päätyvät lopuksi väittämään, että heidän ennakkokäsityksensä olivat oikeita.

Vaikka logiikan avulla ei päästäisi moraalikäsityksistä yksimielisyyteen, sen avulla voidaan johdonmukaistaa niitä ja auttaa ymmärtämään moraalikäsitteiden käytännön seurauksia.

Moraalijattelu (latinankielen *mores* = tavat) tutkii lauseita ja käyttäytymistapoja, joissa ilmenee käsityksiä hyväksymisestä tai hylkäämisestä, oikeasta tai väärästä, hyvästä tai pahasta, arvokkaasta tai arvottomasta. Samoin se tutkii päämäärien valinnan järkevyyttä ja viisautta.

Arvot voidaan jakaa kahteen pääryhmään: moraalisiin arvoihin ja ei-moraalisiin arvoihin. Ihmisryhmiä, yksilöitä ja heidän luonteenpiirteitään luonnehditaan usein moraalilla arvoilla. Voidaan esimerkiksi sanoa, että uskontokuntiin kuulumattomat ovat hyviä ihmisiä. Jos sen sijaan sanotaan, että Lada on hyvä auto, kyse ei ole moraaliarvosta. Kun sanotaan, että Lada on kaunis auto, kyse on esteettisestä arvosta. Sanaa "arvo" käytetään myös monissa muissa merkityksissä.

Arvoteoriassa (aksiologiassa) erotetaan toisistaan itseisarvot ja välinearvot. Itseisarvoina pidetään esimerkiksi moraalisesti hyvää, kauneutta ja totuutta. Välinearvot eivät ole välttämättä edes arvokkaita, vaan ne saavat usein arvonsa vasta silloin, kun niitä käytetään pyrittäessä itseisarvoihin. Esimerkiksi rahan avulla voi tavoitella itseisarvoja, rakentaa kauniita rakennuksia, tukea tutkimusta tai auttaa kehitysmaiden hädänalaisia.

Arvoja ilmaistaan arvoarvostelmien avulla. Yllä oleva lause, jonka mukaan uskontokuntiin kuulumattomat ovat hyviä ihmisiä, on arvoarvostelma, jota kutsutaan moraaliarvostelmaksi. Lause "ruusut ovat kauniita" on puolestaan esteettinen arvostelma. Sana "arvostelma" tarkoittaa suurin piirtein samaa kuin saksan kielen Urteil (= lausunto, lausuma).

Arvoarvostelmien lisäksi on mm. totuusarvostelmia. Totuusarvostelma on esimerkiksi lause "Tämä pöytä on pyöreä". Totuusarvostelma (propositio) on joko tosi tai epätosi. Sen sijaan monet ovat sitä mieltä, että arvoarvostelmat eivät ole samassa mielessä tosia tai epätosia kuin totuusarvostelmat.

Moraalijattelu jaetaan usein velvoitteen teoriaan (deontologiaan) ja arvoteoriaan (aksiologiaan). Molempia osia voidaan tutkia kahdesta näkökulmasta. Ensiksi voidaan kuvailla velvoitteita ja arvoja (kuvaileva eli deskriptiivinen teoria). Toiseksi voidaan ot-

”– Uskovaiset, jotka ajattelevat muiden hyväksi toimimisen varmistavan heille itselleen kuoleman jälkeisen elämän, ovat egoisteja.”

taa teorioihin itse kantaa (arvottava eli normatiivinen teoria).

Sana ”normi” tarkoittaa mittapuuta tai mallia. Moraalinormin avulla ilmaistaan, mikä tai mitkä useista mahdollisista toimintatavoista on valittava.

Sotalaiva oli partioimassa, kun se näki edessäpäin valoa. Kapteeni käski ottaa radiolla yhteyttä toiseen laivaan.
- Olette kurssillamme, väistäkää!
- Ei, teidän on väistettävä, kuului vastaus. Kapteeni hämmästyí tástá vastauksesta.
- Me emme aio väistää. Siirtykää heti kurssillamme.
- Mekään emme aio väistää. Väistäkää te. Nyt kapteeni suuttui tosissaan.
- Väistäkää heti, tämä on sotalaiva!
- Tämä on majakka.

Velvoitteita ilmaistaan usein käsky- ja kieltolauseilla, mutta velvoite voidaan muutenkin sisällyttää lauseeseen. Velvoitelauseita ovat esimerkiksi: ”älä varasta!”, ”tupakointi on kielletty koulun alueella”, ”on pakko noudattaa maan lakeja” jne.

Arvorteorian puitteissa voimme esimerkiksi kartoittaa oman kulttuurimme arvoja. Kulttuurin sisällä saattaa olla ryhmiä, joiden arvot eroavat suuresti toisistaan, esimerkiksi ateisteilla, kristityillä ja muslimeilla voi esiintyä suuria eroja arvostuksissa.

Voisi ajatella, että uskonnoton ajattelu olisi arvottavaa (aksiologista). Enimmäkseen se on sitä ollutkin, mutta sen piirissä on esiintynyt esimerkiksi suuntia, joissa velvoitteita on johdettu suoraan sisäisestä oivalluksesta (intuitiosta).

Siitä, mikä on hyvää, arvoteoriat esittävät suuren määrän erilaisia käsityksiä. Niitä esitellään myöhemmin tässä kirjassa. Hyvää on mm. yritetty liittää mielihyvään, onnellisuuteen, hyötyyn jne.

**Millainen on laihialainen noutaja?
Se tuo aamun lehden naapuripitäjstä.**

Voidaan pohtia myös sitä, kenen hyväksi normin noudattamisesta seuraava arvo koituu. Jos ihminen pyrkii varmistamaan itsel-

leen mahdollisimman paljon hyvää, kyseessä on itsekkyyks (egoismi, latinankielen sanasta ego = minä). (Toisten hyväksi toimimista kutsutaan altruismiksi, latinankielen sanasta alter = toinen). Lyhyen tähtäyksen itsekkyyks (egoismi) on helppo tunnistaa. Sen sijaan pitkän tähtäyksen itsekkyyks (egoismi) saattaa näyttää toisten hyvinvoinnista huolehtimiselta (altruismilta). Esimerkiksi eteenpäin pyrkivä poliitikko saattaa muiden hyväksi toimimalla vain varmistella omaa tulevaisuuttaan. Myös ne uskovaiset, jotka ajattelevat muiden hyväksi toimimisen varmistavan heille itselleen kuoleman jälkeisen elämän Taivaassa, ovat itsekkäitä (egoisteja). Myös toisen hyväksi toimimisessa (altruismissa) voidaan erottaa useita muotoja sen mukaan, kuinka monen yksilön hyvään toiminta tähtää. Usein asetetaan vastakkain oman maan köyhien auttaminen ja kehitysmaiden auttaminen.

Voidaan esimerkiksi kysyä, riippuvatko arvot arvottamisesta. Jos niin on, voidaan kysyä, onko arvottaminen (arvoilla varustaminen) tunne tai toive vai liittyykö arvottamiseen harkintaa ja tietoa. Entä onko meillä arvotietoisuus henkisen varustuksemme osana vai ovatko arvot opittuja? Näitä kysymyksiä käsitellään myöhemmin.

S seuraako siitä, että teko on välttämätön, sen pakollisuus? Voidaanko sallia mahdollon teko? Seuraako siitä, että teko on sallittu, sen mahdollisuus?

Kaksi laihialaismiestä tapaavat raitilla, jolloin toinen kysyy:

- Sääkös sen mun poikani eilen sieltä avannosta pelastit?**
- Joo mää... toinen vastaa vältellen.**
- No missäs sen pipo on?**

Sekä arvottavassa (aksiologisessa) että velvollisuusetiikassa (deontologisessa moraalijäätelussa) joudutaan ristiriitaan, jos järjestelmään kuuluu useita erilaisia arvoja ja normeja eikä niitten kesken ole määritelty järjestystä. Tästä syystä olisi hyvä pyrkiä ilmoittamaan arvojen tärkeysjärjestys ja normien

soveltamisjärjestys. Siitä, onko tämä mahdollista, ollaan erimielisiä.

Toinen pulmatilanne syntyy, jollei ilmoiteta, ovatko arvot ja normit tarkoitettavat liitettäviksi vain kulloinkin esille tulevaan teokoon vai ovatko ne yleisiä sääntöjä, moniin tilanteisiin sovellettavaa, arvot samoja vaikka teot ovat eriaikaisia ja eripaikkaisia. Järjestelmiä, joissa ainakin normit sopivat vain yhteen tilanteeseen kerrallaan, kutsutaan *tilannejärjestelmiksi*. Järjestelmiä, joissa normit ovat muodoltaan yleisiä sääntöjä, kutsutaan *sääntöjärjestelmiksi*.

Kummallakin suuntauksella on vaikeutensa. Miten tilannejärjestelmän kannattaja voi toimia tilanteissa, joita ei ole ennen kohdannut? Eikö sääntöjärjestelmän kannattaja joudu sallimaan poikkeuksia yleisistä moraaliohjeistaan? Miten moraalinen kasvatus on mahdollista, jos moraaliset arvot eivät ole edes jotenkin yleisiä?

Mielipidetutkimustekniikka tarjoaa mahdollisuuksia mitata arvojen esiintymistä jossakin kulttuurissa. Voidaan myös mitata suvaitsevuutta eli sen sallimista, että jotkut yksilöt tai ryhmät noudattavat eri arvoja ja normeja. Kansainvälisissä tutkimuksissa Suomi ja Irlanti ovat osoittautuneet Euroopan suvaitsemattommiksi maiksi. Myös tässä asiassa on saatu päinvastaisiakin tuloksia.

Eri kansat, aatteet ja yksilöt ovat olleet hyvin eri mieltä siitä, mitä normeja tulisi noudattaa. Kun muinaiset kuninkaas valloittivat naapurimaita, he saattoivat yrittää muuttaa niiden asukkaiden uskontoja ja normeja. Tällainen johti kuitenkin helposti kapinointiin. (Esimerkiksi Aleksanteri Suuren (356-323 eaa.) valloittamalla alueella omakuttiin suvaitsevuus erilaisia uskomuksia ja normeja kohtaan). Muinainen Rooma koostui hyvin erilaisista alueista, ja suvaitsevuutta tarvittiin, jotta valtakunta olisi pysynyt koossa. Kuitenkin esimerkiksi muinaisessa Roomassa ryhdyttiin säätämään kaikille kansalaisille yhteisiä lakeja. Syntyi ns. roomalainen oikeus.

Myöhemmin etenkin kristityt ja muslimit yrittivät yhdenmukaistaa normeja yhdistämällä sotilaallisen ja uskonnollisen vallan. Toisin ajattelevat yksinkertaisesti tuhoitiin. Jos tässä ei onnistuttu heti, sotaa keret-

tiläisiä tai vääräuskoisia vastaan jatkettiin niin kauan kuin heidät oli alistettu.

Uudella ajalla suvaitsevuutta ovat lisänneet mm. kristinuskon pirstoutuminen (oli tarpeen lopettaa uskonsodat kuten 30-vuotinen sota), valistusajattelu, vallankumoukset (esim. Ranskan ja Venäjän vallankumous), kaupan ja teollisuuden tarpeet (oli tarpeen suvaita vääräuskoisia yrittäjiä) jne.

Uudella ajalla lukuisat ihmiset ovat yrittäneet löytää perustaa moraalille. Toisaalta ollaan yleisesti sitä mieltä, että moraalinormeja ja moraalisia arvoja ei voida palauttaa tosiasiaväitteisiin. Sen sijaan normeja voidaan yrittää palauttaa toisiin, yleisempiin normeihin. Esimerkiksi kultaisesta säännöstä (tee toisille kuten toivoisit tehtävän itsellesi, älä tee toisille, mitä et toivoisi tehtävän itsellesi, muinaiskiinalainen, muinaisintialainen ja muinaiskreikkalainen ajatus) voidaan päätellä suuri määrä yksittäisiä toimintaohjeita. Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatteista voidaan samoin johtaa suuri määrä muita normeja.

Sana "moraali" tulee latinankielen sanasta "moralis", joka tarkoittaa tapoja koskevaa. "Etiikka" puolestaan tulee kreikan kielen sanasta "ethika", joka tarkoittaa oppia tavoista. Moraalilla tarkoitetaan sekä yhteiskunnallista ilmiötä, että yksilöiden moraalisten käsitysten muodostamaa kokonaisuutta. Etiikka on puolestaan moraalijattelua, jonka tehtävänä on moraalin tutkimus.

Moraalikieltä käytetään, kun ilmaistaan moraaliarvostelmia tai lausutaan moraalisia käskyjä tai kieltoja.

Moraaliarvostelmat sisältävät moraalisanonja. Moraalisanoja ovat esimerkiksi "hyvä", "paha", "oikein", "väärin", "pitää", "saa", "parempi", "huonompi".

Moraaliarvostelmia ovat esimerkiksi seuraavat:

"Mustasukkaisuus on alhainen vaikutin."
"On väärin olla itsekäs."

Moraalikäskyjä ovat esimerkiksi:

"Pidä lupauksesi"
"Auta köyhiä maita!"
"Rakasta lähimmäistäsi!"

Moraalisia kieltoja ovat esimerkiksi:

“Älä tapa.”

“Älä varasta.”

“Älä valehtele.”

Kaikki arvostelmat eivät ole moraaliarvostelmia. Sellaisia arvostelmia, jotka eivät ole moraaliarvostelmia, ovat esimerkiksi:

“Tämä on hyvä auto.”

“Ruusut ovat kauniita.”

Paitsi kieltä käyttämällä moraalia voidaan ilmaista ilmeiden ja eleiden avulla. Kun puhumme vihaisesti, ilmaisemme, ettemme hyväksy jotakin. Vihastuneena saatamme ilmaista moraalisuuttumuksemme polkaisemalla jalkaa. Hyväksymisen saatamme ilmaista hymyllä tai taputtelemalla.

Myös huumori on varsin usein moraalin ilmaus.

Usein moraalikieli on varsin mutkikasta, ja moraalisanojen avulla saatetaan hämätä ihmisiä.

Voidaan kysyä, mistä johtuu, että ihmisen yleensä ryhtyy arvostelemaan muiden ihmisten tekoja ja niiden vaikuttimia. Tämä johtuu siitä, että ihminen, (kuten esimerkiksi jo Aristoteles huomautti) on yhteiskunnallinen olento. Yhteiskunnassa eläviä eläimiä yhdistää yleensä ainakin jossain määrin myötätunto (sympatia). Jokaisen yksilön toiminta on omiaan vaikuttamaan kaikkien muiden yhteiskunnassa elävien yksilöiden tilaan joko edistäen tai ehkäisten heidän menestystään. Kaikissa yhteiskunnissa syntyy vallitseva käsitys siitä, mikä on hyvää ja mikä on pahaa. Edellinen parhaimmillaan edistää yhteiskunnan ja yksilön menestystä, jälkimmäinen sitä, jolla on vastakkainen vaikutus.

Tämän väitteen paikkansapitävyydestä on kiistelty runsaasti, mutta vasta viime vuosikymmenien tutkimukset, joissa on sovellettu peliteoriaa suoraan ihmisiin (selostuksia näistä kokeista on esimerkiksi **Matt Ridley**n kansantajuudessa kirjassa *Jalouden alkuperä*, Art House, 1999), ovat osoittaneet sen paikkansapitävyyden.

Tämä johtaa siihen, että jokaista yksilöä arvostellaan muiden yhteiskunnan jä-

senten taholta. Hänen toimintansa herättävät joko mielihyvää tai mielihäpäystä aina sen mukaan, vastaavatko ne niitä arvostuksia, jotka yhteiskunnassa on hyväksytyt vai eivät.

Lapsi omaksuu ensimmäiset moraaliset käsityksensä kotona, kun vanhemmat käskyvät ja kieltävät häntä. Muita moraalisia käsityksiä hän saa tovereiltaan, muilta aikuisilta ja koulusta. Moraaliset näkemykset eivät tule tyhjästä, vaan kukin yhteisö kasvattaa niitä jäseniinsä. Lapsen sanotaan sisäistävän yhteisönsä moraalin, hänelle kehittyä ”yliminä” eli ”omatunto”.

Seurasetiikoissa tekoja arvioidaan pikemmin tekojen seurausten kuin hyvien aikomusten tai velvollisuuksien näkökulmasta. Koska seurausten arvioiminen edellyttää pätevyyttä, seurasetiikka korostaa tietojen ja taitojen merkitystä. Seurasetiikassa valehtelemisen on melkein aina väärin, koska valehtelemisen seuraukset ovat yleensä vähemmän toivottavia. Jos joku etsii ystäväsi murhataksesi hänet, sinulla on seurasetiikan mukaan oikeus valehdella murhaajalle pelastaaksesi ystäväsi.

Seurasetiikassa pyritään usein arvioimaan tekoja sen perusteella, miten paljon ne lisäävät hyvinvointia ym. ”hyviä” asioita. Koska hyvinvoinnin kuten melkein minkä tahansa vastaavan inhimillisen olotilan määrällinen arviointi on vaikeaa, seurasetiikan vastustajat hyökkäävät tavallisesti voimallisesti tämän teknisen vaikeuden kimppuun. Usein teon seurausten arviointi on kohtuullisen helppoa, mutta joskus se on vaikeaa ja joskus mahdotonta. Tärkeä syy seurausten arvioinnin vaikeuteen on se, että tulevaisuuden enustaminen on vaikeaa.

Seurasetiikka ei ole professorien enemmistön suosiossa. Monet professorit kuitenkin myöntävät, että käytännön elämässä kuten talouden suunnittelussa ja lainsäädännössä sekä myös tavallisten ihmisten yksityisissä ratkaisuisissa seurausten tarkastelu on tärkeää.

Merkillisenä on pidettävä myös professorien enemmistön epäsuoraa hyvinvoinnin lisäämisen vastustusta. Voidaan kysyä, onko oikeus hyvinvointiin vain rikkailla ja vaikutusvaltaisilla kuten professoreilla...●

Osmo Tammisalo

Westermarck ratsastaa jälleen

Edvard Westermarckia pidetään syystä suomalaisen sosiologian isänä. Hän oli myös vapaa-ajattelijaliikkeemme äänekäimpiä puolestapuhujia sen alkutaipaleella. Maailmalla Westermarckia ei kuitenkaan tunneta näistä saavutuksista vaan eräästä lähes yksinkertaisen nerokkaasta teoriasta, joka myös kantaa hänen nimeään.

Westermarck esitti vuonna 1891 teoriansa siitä, miten varhaislapsuuteen liittyvä läheinen yhdessä asuminen estää sukusiitoksen. Modernit biologit puhuvat pesäefektistä, joka ihmisillä tunnetaan nimellä **Westermarck-efekti**. Sen mukaan yhdessä kasvaneet sisarukset, isät ja tyttäret sekä äidit ja pojat kokevat vastenmielisyyden tunteen ajatuksesta keskinäistä seksiä kohtaan.

Luonnonvalinta on tuottanut tällaisen tunnemekanismiin, jonka tarkoitus on estää sisäsiittoisuudesta koituvia haittoja. Westermarckin teoria painui unohduksiin freudilaisuuden ja oidippaalisten selitysten voitettua älymystön sydämet puolelleen. Teoria sai kuitenkin 1900-luvun loppupuolella tukea monelta suunnalta. Taiwanissa ja Kiinassa oli tapana ottaa pieni tyttö perheeseen, jotta hänestä voisi tulla perheen pojalle puoliso aikuiseena. Tällaiset lapsiavioliitot olivat kuitenkin tavallista hedelmättömämpiä, ja niissä oli muita enemmän avioeroja ja syrjähyppyjä.

Ilmiötä tutkineen **Arthur P. Wolfin** mukaan syynä oli pariskunnan toisiaan kohtaan tuntema seksuaalinen vastenmielisyyys tai vähintäänkin välinpitämättömyys. Israelissa kibbutsilapset puolestaan kasvoivat kollektiivisesti lastentaloissa. Samassa "kodissa" eläneet lapset eivät yhteisön toiveista huolimatta rakastuneet toisiinsa. Hekin oli-

vat leimautuneet toisiinsa kuin siskot ja veljet.

Westermarckin teoriaan sisältyy myös ajatus siitä, että seksuaalisen vastenmielisyyden tunteeseen liittyy rankaisemishalu. Tällä Westermarck selitti sen, miksi eri kulttuureista löytyy usein varsin ankariakin lähisukulaisten välisiä avioliittokieltoja.

Rankaisuhalua voidaan testata seuraavanlaisella tarinalla. Matti ja Liisa ovat sisarusia. He matkustavat kesälomallaan Lappiin vaeltamaan. Eräänä yönä he yöpyvät syrjäisessä tunturimökissä, ja päättävät, että olisi mielenkiintoista ja hauskaa harrastaa seksiä. Ainakin se olisi uusi kokemus kummallekin. Liisa käytti jo ehkäisytabletteja, mutta varmuuden vuoksi Matti käytti vielä kondomia. Molemmat nauttivat rakastelusta, mutta he päättivät, etteivät tekisi sitä enää. He pitivät yön kahdenkeskisenä salaisuutena, mikä sai heidät vielä läheisemmiksi.

Mitä ajattelet tästä? Tekivätkö Matti ja Liisa jotain väärää, josta heitä pitäisi rankaista? Heidän teostaanhan ei syntynyt viallisia jälkeläisiä tai minkään muunlaisia uhreja. *Royal Societyn* biologisessa aikakauslehdessä kolme evoluutiopsykologia esittivät keväällä 2003 tutkimuksen, jonka mukaan ihmiset tuomitsevat sisarusten välisen seksin ankarammin, mikäli he itse ovat kasvaneet eri sukupuolta olevan sisaren kanssa. Kolmansien osapuolten tekemään inestiiin kohdistuva moraalinen tuomio johtuu siis osin samoista tekijöistä kuin henkilökohtainen vastenmielisyyys inestiiä kohtaan.

Tutkimuksen koehenkilöt olivat amerikkalaisia opiskelijoita. Heidä käskettiin laittamaan 19 erilaista tekoa järjestykseen niiden "moraalisen tuomitavuuden" perusteella. Vastaajien rankaisemishalua verrattiin siihen, miten he suhtautuivat seksuaalisuuteen ja siihen oliko heillä eri sukupuolta olevia sisarusia ja miten monta vuotta he olivat viettäneet näiden kanssa yhdessä. Osoittautui, että inestien moraalisessa tuomitsemisessa ratkaisevaa oli ainoastaan sisaruksen kanssa vietetty aika. Tiedossa oleva verisukulaisuus ei vaikuttanut, sillä reaktiot olivat samanlaisia myös eri sukupuolta olevilla adoptiolapsilla.

Vastoin yleisiä käsityksiä vanhempien asenne, perheen muu koostumus tai oma suhtautuminen seksuaalisuuteen eivät vaikuttaneet tuomitsemiseen. Alitajuinen

sukulaisen tunnistaminen näyttää siis olevan erilainen ja erillinen mekanismi kuin kulttuuriset tai sosiaaliset sukulaisuutta koskevat käsitykset.

Westermarck-efekti löydettiin ensin ihmisiltä, mutta sittemmin on käynyt ilmi, että myös muut apinat noudattavat sitä jossain muodossa. Tuntevatkohan myös simpanssit, paviaanit tai gorillat halua rankaista lajitovereidensa inestisiä suhteita? ●

Seksi ja Humen giljotiini

Westermarck-efektin eettisistä seurauksista

Westermarck-efekti saattaa hyvinkin selittää, miksi sisarusten välisiä seksisuhteita paheksutaan vaistonvaraisesti – mutta sen sijaan tällaisen (tietoista moraalista harkintaa *edeltävän*) sisarusten välisen hylkimisreaktion olemassaolosta on vaikea vetää mitään eettisiä johtopäätöksiä. Seksuaalinen vastenmielisyys saattaa olla sosiaalisesti *ymmärrettävä* syy tietyn teon herättämään rankaisemishaluun, vaikkei se olisi syynä lainkaan moraalisesti hyväksyttävää.

Mistä tarkalleen ottaen puhutaan, jos puhutaan siitä, että jokin asia herättää paheksuntaa kanssaihmisissä? Välitön vastenmielisyyden tunne ei ainakaan ole sama asia kuin moraalinen arvostelma. Moraaliselle arvostelmalle on ominaista jonkin asian järkiperäinen arviointi hyviksi tai pahaksi sellaisten yleisten päättelysääntöjen mukaan, jotka koskevat täsmälleen samalla tavoin sekä miellyttäviä asioita että vastenmielisiä asioita.

Entä *mitä* rankaisuhalu tarkkaan ottaen on? Peruskoulujen välitunneilla näemme pienoiskossa ne mekanismit, joiden kautta yhteisöllinen rankaisuhalu muodostuu. Kyse on *sallitus-*

ta kiusaamishalusta, jota jossakin yhteisössä pidetään hyväksyttävänä siten, että yksittäisen kiusantekijän ei tarvitse kokea olevansa teostaan eettisesti vastuussa. Omista tottumuksista poikkeavat seksuaalivat ovat yksi tyypillinen kiusaamishalua herättävä piirre, koska ne herättävät vaistonvaraista seksuaalisen inhon tunnetta.

Esimerkiksi homoseksuaalisuuden syrjimisen takana ei välttämättä aina ole mitään kristillisiä dogmeja; tietyt seksitavat vain aiheuttavat valtaväestön piirissä vaistonvaraisia inhotuksen tunteita. Monet ihmiset paheksuvat myös pornoa, prostituutiota, sadomasokismia, ryhmäseksiä tai mitä tahansa muuta sellaista joidenkin muiden keskenään harjoittamaa seksikäyttämisen muotoa, joka herättää paheksujien keskuudessa ahdistuksen tunnetta enemmän kuin mielihyvää.

Vaistonvaraisilla inhoreaktioilla ei tietenkään ole moraalista arvoa. Silloin, kun arvokeskustelua käydään sen mukaan, mitkä asiat herättävät joissakuissa seksuaalista inhoa, kyse ei todellisuudessa ole mistään moraalikeskustelusta. Kyse on täsmälleen samanlaisesta *esteettisestä* arvokeskustelusta kuin silloin, kun

arvostellaan jonkin tietyn rock-tai filmitähden vetovoimaa tai jonkun kansikuvatytön rintoja tai kalenteripojan muita ulokkeita.

Koska moraalissa on kyse asioiden järkiperäisestä arvioimisesta, moraalista päätelyä sitovat tietenkin myös abstraktit logiikan lait, jotka eivät sido yhteisöllisiä paheksumisen tunteita. Logiikan lakien mukaan puolestaan on mahdollista päätellä tiettyjen tekojen hyvyttä tai pahuutta siitä seikasta, että ne ovat tosiasiallisesti vallitseviksi havaittuja tai poikkeavia taipumuksia.

Humen giljotiiniin mukaan luonnon tosiasioita koskevista faktaväittämistä ei voida millään tavoin päätellä, millä tavoin asioiden tulisi olla. Se, miten asiat nyky maailmassa ovat, ei anna mitään loogisia perusteita arvioida sitä, miten asioiden *tulisi* olla. Totuus on loogisesti täysin eri asia kuin hyvyys tai oikeudenmukaisuus. Se tosiasia, että joitakin tiettyjä tekoja tekeviä yksilöitä halutaan melkein kaikissa yhteisöissä kiusata, ei kelpaa eettiseksi perusteeksi.

Arkiajattelu ei aina ole loogista, vaan pyrkii usein selittämään asiat parhain päin siten kuin tuntuu hyvältä ajatella.

Ihmisellä on pitkään ollut taipumusta etsiä todellisuudesta joi- takin viitteitä jonkinlaisen si- veellisen maailmanjärjestyk- sen olemassaolosta. Oikean ja väärän selittäminen biologialla on vain eräs nykyaikainen esi- merkki pyrkimyksestä nähdä to- tuudessa jotakin moraalia.

Aikaisemmin, kun seksua- alinormien perusteluissa ha- luttiin vedota totuuteen, puhutiin Jumalasta ja hänen tarkoi- tuksistaan. Nykyisin totuuden virkaa toimittavat ne ”luonnon tosiasiat”, joiden vastaisiksi paheksuttu seksikäyttäytymi- nen selitetään – ikään kuin luonnonlakeja edes teoriassa olisi mahdollista rikkoa. Ajatus luonnonlakien siveellisestä luonteesta periytyy tietenkin katolisen kirkon opeista, mut- ta nykyisellään se on jo laajalti erkaantunut jumalauksosta.

Sukusiitoksen vieroksumi- nen saattaa olla biologinen tosiasia, mutta sellaisen tosi- asian nostaminen esille on ny- kyoloissa usein hyvinkin tarkoi- tushakuista. Suomessa sisar-usten välisten seksisuhteiden dekriminialisointia yritettiin vii- meksi 1990-luvulla, jolloin esi- tys herätti laajaa vastustusta. Eettistä keskustelua asiasta ei käyty, vaan sen sijaan vedottiin siihen, että kyse on asiasta, jon- ka jo tiedekin osoittaa luonnon järjestyksen vastaiseksi.

Sisarusten välisen inestin kriminalisointia on harvoin edes yritetty perustella eettisesti. ”Perusteluksi” on tosin tarjottu oletusta geenien rappeutumi- sesta – mutta mikäli tämä olisi todellinen syy, silloin kielto tie- tenkin kohdistuisi täsmälli- sesti ainoastaan suvunjatka- misen kannalta merkitykselli- seen suojaamattomaan vagi- nayhdyntään eri sukupuolta ole- vien sisarusten välillä. Sukusi- itoksen haitallisuus ei anna mi- tään ymmärrettävää eettistä pe-

rustetta rajoittaa esim. veljien välistä tai sisarten välistä kans- sakäymistä tai eri sukupuolta olevien sisaruksien välisiä ei- vaginaalisia seksikontakteja.

Seksuuaalinen kanssakäymi- nen on eri asia kuin lisääntymi- nen – eikä siihen näin ollen voida järkipärisesti soveltaa mitään lisääntymiseen liittyviä normeja (muutoin kuin korkeintaan sellaisissa erikoista- pauksissa, jolloin ihminen sattumalta saa päähänsä har- rastaa seksiä jollakin sellai- sella tavalla, joka saattaa teo- riassa johtaa lisääntymiseen).

Erityisen ongelmallista oli- si vetää moraalisia johto- päätöksiä siitä westermarck-efektin havainnosta, että hen- kilöt, jotka ovat leimautuneet toisiinsa sisaruksina, eivät helpolla rakastu toisiinsa.

Rakastumisen arvostami- nen parisuhteen perustana ei ole mitenkään universaalia. Kiin- nalainen tapa, jonka mukaan tuleva puoliso kasvatettiin per- heessä sisaren tavoin, saattoi päinvastoin olla keino ehkäistä rakastuminen. Suhde, jossa osapuolet ovat leimautuneet toisiinsa sisarusten tavoin, vastaa hyvinkin monen kulttuu- rin avioliittoihannetta – ja voi- daan kysyä, *miksi* kiihkeää in- tohimosuhdetta tulisi pitää jot- kenkin arvokkaampana pohja- na sellaiselle pitkäaikaiselle kumppanuudelle, jonka tavoite- na on kestää vakaasti vuo- sikausia senkin jälkeen, kun ra- kastuminen on jo kuihtunut.

Länsimaissakaan kaikki ih- miset eivät arvosta kiihkeää in- tohimoa seksisuhteiden solmi- misen perustana, vaan harras- tavat seksiä mieluummin lähin-nä ystävien ja tuttujen kesken, jotka tunnetasolla ovat sisaruk- sien tavoin *vertaisuhteita*. On totta, että rakastumiskulttuurin puolestapuhujat useinkin pa- heksuvat myös ns. ”vakipano-

suhteita” aivan yhtä jyrkästi kuin he paheksuisivat sisaruksien välisiä seksisuhteita – mutta tällaisestakaan tosiasiasta ei kuitenkaan voida loogisesti päätellä mitään eettisiä arvoja.

Nykyaikainen rakastumis- kulttuuri saattaa sekin osaltaan olla keino *välttää* eettisten näkökohtien tuominen ihmis- suhdekysymyksiin. Taikavoimat, joiden väitetään olevan kohta- lon (= herran) hallussa, eivät ole ihmisten itsensä valittavissa ei- vätkä näin ollen yksilöiden mo- raalisen harkinnan alaisia. Niis- sä määräävät vain henkilöihin ja asioihin kohdistuvat pinnalli- set ennakkoluulot, joiden poh- jalta rakentuu nopeasti sellai- sia tunteita herättäviä mielliku- via, joita ei tarvitse eikä ole ai- kaa jäädä erittelemään.

”Liian” pitkään kestänyt pa- risuhde alkaa usein osallisten mielestä tuntua homehtuneel- ta. Luultavasti jokainen sellai- nen parisuhde, joka on kestä- nyt yli viisi vuotta, on joskus lä- pikäynyt vaiheen, jossa jompi- kumpi alkaa valittaa sitä, että asiat luistavat *liian* hyvin ja että kumppani vaikuttaa liian mutkat- tomasti ”vain” ystävältä tai ”vain” sisarelta tai veljeltä. Seksihalut- kin viilenevät usein tässä vai- heessa; vaikka seksi sujuisi hy- vin, sitä ruvetaan usein ennen pitkää vauhdittamaan elokuvil- la, puvuilla ja välineillä ja muun- laisella ei-niin-kiihkeällä eikä niin spontaanilla kikkailulla.

Jos Westermarck-efektillä todella olisi jotakin eettistä painoarvoa, tulisiko meidän sil- loin paheksua moraalisesti myös seksin harrastamista kiih- keimmän intohimovaiheen ohit- taneessa aikuisessa parisuh- teessa? Eikö kyse olisi tässä- kin tapauksessa selvästi in- sestisestä pyrkimyksestä tuo- da pitkään jatkuneen veljeyden ja sisaruuden tunteen hallitse- maan toverisuhteeseen avoi- mestisesti eroottisia virityksiä? ■

Darwinkin tunkiolle "uusdarwinismista"?

"Evoluutiopsykologian" piirissä esitetään selvästi uuslamarkistisia näkemysjä.

Toimittaja **Jari-Pekka Vuorela** arvostelee Aamulehdessä 09.07.03 positiivisen sävyyn toimittaja **Matt Ridley**n teosta *Nature Via Nurture. Genes, Experience and What Makes Us Human* otsikolla "Geenejä ja kokemusta ei voi erottaa."

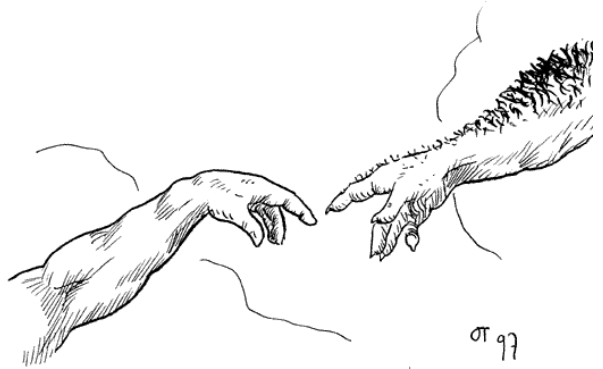
"Kokemus" käsitteenä monissa eri merkityksissään tarkoittaa yksilön elämänsä aikana hankkimaa tietoa ympäristöstään ja itsestään, hänen omaksumiaan toiminta- ja käyttäytymismalleja jne. Herääkin kysymys, ovatko Ridley ja Vuorela luopumassa siitä darwinismin keskeisimmästä peruseräpäteestä, että hankitut ominaisuudet eivät periydy? Onko itse Darwinkin lentämässä tunkiolle "uusdarwinismista"?

J.-P. V.: Geenit eivät ole rakennuspiirustuksia vaan reseptejä. Ne ovat aktiivisia yksilön elämän eri aikoina, ja osa niistä reagoi ympäristöön.

RK: Geenit eivät reagoi ympäristöön. Ne reagoivat ainoastaan RNA-välittäjäaineen ja toisten geenien kanssa. RNA välittää DNA:n informaatiota soluun, mutta ei päinvastoin. Eikä ympäristö myöskään "heijastu" suoraan geeniin, vaan ainoastaan geenien satunnaismuuntelun ja ulkoisen valinnan kautta. Tämä on koko DNA-perustaisen darwinistisen evoluution peruseräpäte, erotukseksi esimerkiksi hypoteettisesta kemiallisesta evoluutiosta tai mahdollisista ei-darwinistista biologisen evoluution muodoista, joita ei Maapallolla nykyisin ole, mutta on saattanut joskus olla.

J.-P. V.: 1900-luvun kuluessa geeni on ehditty määrittellä perinnöllisen informaation arkistoksi (Johannsen), elämän yksinkertaisimmaksi perusalikaksi (De Vries), tautien estäjäksi ja aiheuttajaksi (Garrod), proteiinien rakennusreseptiksi (Pauling,

Pyhän Geenin kosketus?

Watson ja Crick), yksilönkehityksen vaiheiden kytkimeksi (Jacob ja Monod) ja luonnonvalinnan kohteeksi (Fisher, Hamilton ja Dawkins).

Ihmisen tajunnan ja kulttuurin kannalta kaikkein kiinnostavin on kuitenkin geenin seitsemäs eli evoluutiopsykologinen määritelmä: kokemuksen välittäjä. Koska Ridley pyrkii selvittämään perimän ja kokemuksen suhdetta, häntä kiinnostaa geeni laitteena, joka poimii ympäristöstä viestejä käyttäytymisen avuksi.

RK: Geeni ei poimi "viestejä ympäristöstä", eikä edes ota sellaisia vastaan vaikka kuinka tarjottaisiin! Tämä jos mikä oli se uusi mullistava asia, minkä Darwin ja Mendel toivat tieteeseen. Viestejä ympäristöstä ottavat vastaan aistielimet. Ne ovat geenien ja ympäristön siinä suhteessa *yhdensuuntaisen* vaikutuksen tulosta, että valmis aistinelin ei "kerro" geenille rakentumisensa tuloksesta, saati sitten vastaanottamastaan informaatiosta. Sellaista mekanismia, jolla tuollainen yksilön hankkimien ominaisuuksien (kuten kokemusperäisten käyttäytymismallien) geeniin meno tapahtuisi, nimenomaisesti ja määritelmällisesti **ei ole**.

Ihmisen tai leijonan kokemukset eivät mene geeniin edes luonnonvalinnalla. Sen

Zapatistit eivät ole uskonnollisia

sijaan ne ulkoiset syyt, jotka aiheuttivat myös kokemuksen, asettavat suoraan yksilön geeneineen "koetukselle" luonnonvalinnassa. Opitut reagoitumallit niihin (juuri se kokemus) ovat päinvastoin omiaan syrjäyttämään aistinten suoraan laukaisemia refleksiomaisia synnynnäisiä reagoitumalleja, koska heikentävä mutatio tuollaisessa ehdottomassa refleksissä ei ole haitallinen, jos opittu kokemusperäinen ehdollinen refleksi vain korvaa sen paremmalla mallilla! Tuollaisten ehdottomien refleksien väheneminen opittujen ehdollisten tieltä onkin evoluutiobiologinen empiirinen fakta.

Matt Ridley'n oppi "geenistä kokemuksen välittäjänä" ei olekaan edellä mainitun valossa lainkaan darwinistista, vaan lamarkistista sosiobiologismia! Se olisi silloin jotakin sellaista, mutta ilmeisesti toisen "värisenä", kuin minkä monet ovat aiheellisesti tai aiheettomasti tulkinneet olleen neuvostoliittolaisen agronomin **Trofim Lysenkon** ja hänen kannattajiensa ideologia. (Virallisesti Neuvostoliitossa oli kaikenlainen ihmisluontoajattelu yhteiskuntatieteissä käytännössä pannaan julistettua biologismia, kuten Vuorelakin toteisi aivan oikein aikaisemmassa kirjoituksessaan **Steven Pinkerin** teoksesta *The Blank Slate*, ja periytyvyysmekanismit katsottiin siis biologian sisäiseksi erityistieteelliseksi kysymykseksi, jolla ei pitänyt olla vaikutuksia yhteiskuntatieteisiin.)

J.-P. V.: Kun 50 000 vuoden takaiset, 100 000 vuoden takaiset ja luultavasti myös 150 000 vuoden takaiset Homo sapiens -aiivot olivat aivan samanlaiset kuin nykyisetkin, on hiukan vaikeata selittää ihmisluontoa kulttuurin kehityksellä.

RK: Eiköhän asia kuitenkin ole tasan päinvastoin tuossa suhteessa: nuo samanlaiset aiivot todistavat, että se, mikä on kehittynyt ei ole ne aiivot, vaan niiden käyttö. ●

Vapaa Ajattelijan numeron 5/2003 artikkelissa "Amerikan katoliset tasavallat" todettiin: "Ottaessaan vastaan presidentin viran katolilainen Fox lopettaa katolilaisen 'subcomandante' (varakomentaja) Marcosin (todennäköisesti jesuiitta) taistelun", viitaten Meksikon zapatistien (www.ezln.org) tunnettuun puhemieheen.

Väite Marcosin katolilaisuudesta on hyvin merkillinen; yleensä on pikemminkin väitetty, että hän on taustaltaan vasemmistointellektuelli. On syytä myös täsmentää, että zapatistien ja Meksikon valtion välinen konflikti ei ole uskonnollinen vaan yhteiskunnallinen. Konflikti liittyy Chiapasin (ja

samalla koko Meksikon) intiaaniyhteisöjen taisteluun toimeentulosta, autonomiasta, intiaanien asemasta meksikolaisessa yhteiskunnasta jne.

Zapatistit eivät esitä viestiään minkään uskonnollisen opin mukaisena, joskin siihen on kuulunut pienenä osana vaatimus oikeudesta harjoittaa intiaanien perinteisiä uskontoja. Lisäksi, konflikti ei suinkaan päätynyt vuonna 2000, jolloin Fox valittiin Meksikon presidentiksi, vaan se jatkuu yhä (zapatistit pitävät yhä hallussaan autonomisia alueita jne.).

Markus Termonen

Uskomatonta propagandaa

Anders Enqvist:

TIEDE JA USKONTO

Tutkimus uskonnosta ja raamatusta sekä ajanlaskun alun maailmankuvasta. 218 s.....**18,50 €**

Kari Saari:

VAPAA-AJATELTIJAN KÄSIKIRJA

Jumalattomuuden perusteet ja uskontojen kritiikki, helppo oppimäärä, englanninkielisen Luciferin käsikirjan suomalainen vastine. 63 s.....**6,70 €**

Jukka Lindfors:

NASARETIIN PESÄNJAKAJAT

Opi pilkkaamaan jumalaa oikein! Jokaisen uuspakanan tietotaitoperusteos jumalanpilkasta. Ei suositella jeesuksenuskaisille. 175 s.....**5,00 €**

Madalyn Murray O'Hair:

ATEISMIN AAPINEN

Lasten värityskirja, jossa opitaan kädestä pitäen, kuinka tyhmää jumalausko on. 30 s.....**4,20 €**

Dennis Lingwood (Sangharakshita):

BUDDHALAISUUS JA JUMALANPILKKA

Jumalattoman pelastusopin kannattajan ateistinen näkemys jumalanpilkan arvosta. 24 s.....**5,00 €**

Madalyn Murray O'Hair:

ATEISTIT JA AGNOSTIKOT

Johdatus agnostismin ongelmiin. Rajanvetoa ateismin ja agnostismin välillä. 59 s.....**5,00 €**

TÄYDELLINEN KIRJALUETTELO

(myös lähetettävissä) www.sivulla:

www.vapaa-ajattelijat.fi/info/myytavaa.htm

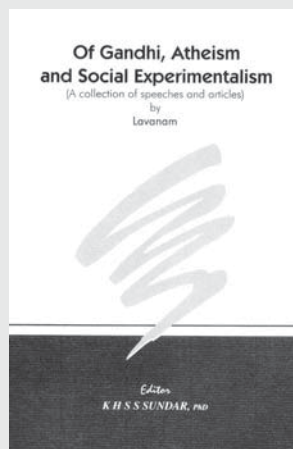
Tiedustelut ja tilaukset:

Neljäs linja 1
00530 Helsinki
Puh. (050) 365 6808

**Jumalattonta julkaisutoimintaa –
Kustannus Oy
Vapaa Ajattelijat Ab**

Intialaista ateismia

Filosofian tohtori **K. H. S. S. Sundar** on toimitannut intian ateistikeskuksen johtaja **Lavanamin** esitelmistä kirjan *Of Gandhi, Atheism and Social Experimentalism*. Kirjaa voi tilata osoitteesta **Ratna Holopainen, Spelvägen 3, 8 tr, 14262 Trangsund, Sverige** tai sähköpostilla ratna@minmail.net. Lavanam ja Sundar esittelivät teosta joulukuussa Suomessa. Kirja sisältää mm. lyhennelmän Lavanamin maailman kolmannessa ateistien kongressissa Helsingissä 1983 pitämän esitelmän lyhennelmän "On March Towards Post-Religious Society".

E.H.

Uskonnollista melua

ESPOON KAUPUNKI
Ympäristökeskus

Tiedustelen kohteliaimmin, onko **Olarin seurakunta** Kuitinmäen uuden kappelin kellotapulien rakennuttajana ja kappelinkellojen asennuttajana siihen hakenut Ympäristökeskukselta tai ympäristönsuojelulautakunnalta asian mukaista lupaa meluhaitan vuoksi. Lupamenettelyssä olisi pitänyt kysellä naapureilta mahdollisista meluhaitoista tai suorittaa katselmus, johon naapurit olisi kutsuttu. Meille ei ole tullut kyselyä eikä kutsua.

Asumme kappelin naapuritalossa, ja kel-

uusi isämeidän

lojen soittomelusta aiheutuu mielestäni kohtuutonta räsytystä. Mielestäni seurakunnan olisi pitänyt hyvässä ajoin ennen toimintansa aloittamista tehdä kirjallinen ilmoitus Ympäristökeskukselle asuinalueelle sijoitetusta tilasta, jonka käyttö voi aiheuttaa terveyshaittaa. Melu, jolle rakennuksessa tai sen lähellä ovat altistuvat, tulee rajoittaa tasolle, joka ei vaaranna terveyttä ja antaa mahdollisuuden nukkua, levätä ja työskennellä hyväksyttävissä olosuhteissa.

Pyydän, että Ympäristökeskus huolehtii kellonsoittomelun mittauksesta parvekkeellamme. Koska melu on luonteeltaan iskumaista, mittaus- tai laskentatulokseen lisätään 5 dB ennen vertaamista ohjearvoon. Mahdollinen mittauskustannusten korvaaminen kuuluu melun aiheuttajalle eli Olarin seurakunnalle.

Ystävällisin terveisin

Hannu Kautto

Ei i-sä mei-dän vaan mei-dän ih-mi-sem-me, jo-ka o-let maan pääl-lä ja käy-nyt myös tai-vaas-sa. Tul-koon si-nun val-ta-kun-tä-gi jo vih-doin-kin. Ta-pah-tu-koon si-nun tah-to-si ei-kä pap-pi-en, pa-ho-lais-ten tai se-te-li-sul-kais-ten en-kel-ten. An-na tä-nä päi-vä-nä jo-ka-päi-väi-nen lei-pä myös vel-jel-le-si ä-lä-kä muis-te-le hä-nen vel-ko-jaan pa-hal-la niin ei hän-kään sit-ten. Lan-ke-a ki-u-sauk-seen i-lol-la, sil-lä vain rak-kaus pääs-tää si-nut pa-has-ta ja sil-lä-lail-la saat val-ta-kun-ta-si, voi-man ja kun-ni-an. A - men.

TÄTÄ LAULUA SAA VAPAASTI LAINATA LAULUKIRJOIHIN, LEVYTTÄÄ JA ESITTÄÄ, KUN SAMALLA MAINITAAAN JULKAISUMME.

Oheinen "Uusi isämeidän" on aikoinaan esitetty useitakin kertoja television kuolemaa käsitelleen ohjelman laulettuna taustamusiikkina. Sen pohjana olevan runon kirjoitti Vapaa Ajattelijan runokilpailuun vuonna 1970 **Hannele Tulonen** ja tein siihen itse melodian. Soituehdotukset on tehnyt Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osaston professori **Heikki Laitinen** kersällä 1970 ollessamme siviilipalvelusmiehinä Helsingin lentotukikentällä. Laulu on aikaisemmin julkaistu Vapaa Ajattelijassa 4/1970.

E.H.

EI ISÄ MEIDÄN VAAN MEIDÄN IHMISEMME,
JOKA OLET MAAN PÄÄLLÄ JA KÄYNYT MYÖS TAIVAASSA.
TULKUON SINUN VALTAKUNTASI JO VIHDOINKIN.
TAPAHTUKOON SINUN TAHTOSI EIKÄ PAPIEN,
PAHOLAISTEN TAI SETELISULKAISTEN ENKELTEN.

ANNA TÄNÄ PÄIVÄNÄ JOKAPÄIVÄINEN LEIPÄ
MYÖS VELJELLESI
ÄLÄKÄ MUISTELE HÄNEN VELKOJAAN PAHALLA
NIIN EI HÄNKÄÄN SITTEN.
LANKEA KIUSAUKSEEN ILOLLA,
SILLÄ VAIN RAKKAUS PÄÄSTÄÄ SINUT PAHASTA
JA SILLÄ LAILLA SAAT VALTAKUNTASI,
VOIMAN JA KUNNIAN. AMEN.

Jäsenyhdistykset ja niiden yhteyshenkilöt

Forssa Vapaa-ajattelijat ry

Anja Tuomola
Myllykatu 1 A 8,
30100 Forssa
Puhelin (03) 422 4150

Helsingin Vapaa-ajattelijat ry

PL 114,
00181 Helsinki
Puhelin (040) 704 7258
juha.kukkonen@saunalahti.fi
<http://www.vapaaajattelijat.fi/helsinki>

Helsingin yliopiston vapaa-ajattelijayhdistys Prometheus ry

Laura Vilva
Jääkärikatu 9 A 3,
00150 Helsinki
Puhelin (040) 512 9428
laura.vilva@helsinki.fi

Järvenpään Vapaa-ajattelijat ry

Veikko Laine
Kartanontie 39,
04400 Järvenpää
Puhelin (09) 287 236

Kainuun Vapaa-ajattelijat ry

Aki Räisänen
Sudenpolku 11 B 24,
87350 Kajaani
Puhelin (08) 637 280
aki.k.raisanen@kolumbus.fi
<http://www.kolumbus.fi/aki.k.raisanen>

Karkkilan Vapaa-ajattelijat ry

Ulla Kindstedt
Korvenkatu 8,
03600 Karkkila
Puhelin (09) 225 5930

Kemin Vapaa-ajattelijat ry

Pertti Periniva
Leppälinnuntie 5,
94700 Kemi
Puhelin (016) 232 585
<http://personal.inet.fi/yhdistys/keminvapaa-ajattelijat/>

Keski-Suomen Vapaa-ajattelijat ry

Marko Koivuniemi
Ainolankaari 2 A 24,
40520 Jyväskylä
Puhelin (0400) 429 540
koimark@cc.jyu.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/ks>

Kotkan Vapaa-ajattelijat ry

Korkeavuorenkatu 13,
48100 Kotka
Puhelin (05) 218 6047

Lahden Vapaa-ajattelijat ry

Saimaankatu 5 B 34,
15140 Lahti
Puhelin (03) 782 7408

Lappeenrannan ja ympäristön Vapaa-ajattelijat ry

Olavi Korhonen
Korkearannantie 3 F,
54530 Luumäki
Puhelin (0500) 556 010
olavi.korhonen@pp.inet.fi

Lohjan seudun Vapaa-ajattelijat ry

Erkki Hartikainen
Käsityöläisentie 17 A 1,
00750 Helsinki
Puhelin (09) 223 3273
etkirja@dlc.fi
<http://www.dic.fi/etkirja/lohja.htm>

Nokian Vapaa-ajattelijat ry

Pentti Riekkola
Sorvantie 518,
37120 Nokia
Puhelin (03) 340 5456

Oulun seudun Vapaa-ajattelijat ry

Jouko Saksio
Jalohaukantie 1 E 41,
90250 Oulu
Puhelin (040) 536 0345

Pohjois-Kymen Vapaa-ajattelijat ry

Heljä Pekkalin
Kuntalantie 7 B 10,
45700 Kuusankoski
Puhelin (040) 704 4638

Pohjois-Savon Vapaa-ajattelijat ry

Osmo Määttä
Metsurantie 4 C 20,
70150 Kuopio
Puhelin (040) 716 6232
osmo.maatta@iki.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/pohjois-savo>

Pääkaupunkiseudun

Vapaa-ajattelijat ry

Jouni Luukkainen
Castréninkatu 10 C 53,
00530 Helsinki
Puhelin (09) 191 24185
capital_vapaa_ajattelijat@hotmail.com
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/pkv>

Raision Vapaa-ajattelijat ry

Pentti Levonen
Syreeninkatu 14,
21260 Raisio
Puhelin (02) 438 2760
p.levonen@surfeu.fi

Satakunnan Vapaa-ajattelijat ry

Erja Sallinen
Siimeksentie 34,
26740 Vasarainen
Puhelin (0400) 255 074

Seinäjoen Vapaa-ajattelijat ry

Juhani Mäkelä
Soukanjoentie 41,
60200 Seinäjoki
Puhelin (06) 412 2553
juhani.makela@nic.fi

Tampereen Vapaa-ajattelijat ry

Yliopistonkatu 58 B,
33100 Tampere
Puhelin (03) 222 5803
yhdistys@tampere.vapaa-ajattelijat.fi
<http://tampere.vapaa-ajattelijat.fi>

Turun Vapaa-ajattelijat ry

PL 959,
20101 Turku
Puhelin (02) 237 9224
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/turku/>

Vaasan Vapaa-ajattelijat ry

Pentti Suksi
Kirkkopuistikko 6 C 1,
65100 Vaasa
Puhelin (06) 316 7934
pentti.suksi@netsafir.com

Varkauden Vapaa-ajattelijat ry

Taisto Kaukonen
Toritorppa,
Petroskoinkatu 28,
78200 Varkaus
Puhelin (017) 552 7277

Vapaa-ajattelijain liitto -
Fritänkarnas förbund ry

Puheenjohtaja

Erkki Hartikainen
Puhelin (09) 2233273, GSM (040) 565 1271
Sähköposti etkirja@dlc.fi

Varapuheenjohtaja

Tauno Lehtonen
GSM (050) 325 0891
Sähköposti taunolehtonen@luukku.com

Päsihteeri

Juha Kukkonen
GSM (040) 704 7258
Sähköposti juha.kukkonen@saunalahti.fi

Toimisto

Paula Vasama
Neljäs linja 1,
00530 HELSINKI
Puhelin/fax (09) 715 601
Sähköposti val@vapaa-ajattelijat.fi
Toimisto on avoinna klo 09.00-17.00.

Järjestösihteeri

Janne Vainio
GSM (050) 365 6808
Sähköposti janne.vainio@helsinki.fi

Kotisivu

<http://www.vapaa-ajattelijat.fi>

Pankkiyhteys

Sampo 800014-85180
(Lahjoitus- ja testamenttitili sama)

**Vapaa Ajattelija -lehden numeroi-
den alustava ilmestymisaikataulu:**

1/2004	vko 11
2/2004	vko 19
3/2004	vko 27
4/2004	vko 36
5/2004	vko 45
6/2004	vko 52

SIVILISANKARIT

KEITÄ NE ON NE SYNTYVÄT,
KEHITTYVÄT SIVILILAPSET,
JOTKA ET:TÄ KOULUSSA OPPIVAT?

KUKA SINÄ OLET SE KASVANUT,
KYSELEVÄ PROMETHEUSNUORI,
JOKA ELINPAIKKAASI HAPAROIT?

USKONNOTTOMIA KAIKKI
SYNTYMÄSTÄMME ALKAEN.
ME OLLAAN ETSIJÖITÄ ITSEMME
KOKO IKÄMME.

KEITÄ TE OOTTE TE ATEISTIT?
TOTUUDEN RAKASTAJAT,
JOTKA OIKEUDENMUKAISUUTTA VAATIVAT?

KUKA SE ON SE PAKANA?
JUMALATON PILKKAAJA,
JOKA JUMALATKIN KAIKKI KUMOAA.

ME OOMME KRIITIKOITA USKOJEN
VAPAA-AJATTELIJAT.
ME OLLAAN KÄYTTÄJIÄ JÄRKEMME
INHIMILLISEN.

KEITÄ NE ON NE HUMANISTIT?
MAAPALLON PARANTAJAT,
JOTKA LAJIMME EVOLUUTIOON LUOTTAVAT?

KEITÄ ME OOMME ME SIVILIT ?
TÄLLAISET SIVILIJUHLIJAT,
JOTKA PELKOA ILMAN KUOLEVAT.

ME OLLAAN IHMISIÄ KAIKKI,
AINOASTAMME NAUTTIIEN.
ME OLLAAN SANKAREITA ELÄMÄN,
IHAN JOKAINEN.

Vapaa-ajattelijain liitto
Neljäs linja 1, 00530 Helsinki

Vapaa-ajattelijain liitto ry

Vapaa-ajattelijain liitto on vapaa-ajattelijain, ateistien ja humanistien muodostamien vapaa-ajattelijayhdistysten keskusjärjestö. Se on myös näiden ryhmien etu- oikeusturva- ja kulttuurijärjestö.

Vapaa-ajattelijain aatteellisena tavoitteena on tieteellisen maailmankatsomuksen levittäminen ja tutkiminen.

Yhteiskunnallisena tavoitteena on Suomen molempien valtiokirkkojen erottaminen valtiosta ja niiden julkisoikeudellisen aseman lakkauttaminen. Liitto edesauttaa ja ylläpitää uskonottoman ja ateistisen kulttuurin kasvuedellytyksiä ja kehitystä.

Erityisesti liitto valvoo uskonnonvapauslain soveltamista sekä vapaa-ajattelijain, ateistien ja humanistien ihmis- ja kansalaisoikeuksien loukkaamattomuutta.

Liitto ajaa sellaisia lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka turvaavat uskonottomuuden ja ateismin vapauden sekä näiden katsomusten kaikenpuolisen tasa-arvoisen kohtelun muihin kansalaisiin nähden.

Liitto toimii yhteistyössä samoihin päämääriin pyrkivien koti- ja ulkomaisten järjestöjen kanssa.

(Edellä esitetty on muotoiltu liiton sääntöjen 2 §:stä)

Olen kiinnostunut toiminnastanne

Lähetätkää minulle lisätietoja

Haluan liittyä jäseneksi

Tilaan Vapaa Ajattelija -lehden

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITOIMIPAIKKA _____

65 c

Vapaa-ajattelijain liitto ry
Neljäs linja 1
00530 HELSINKI